

2019 | 3 VPWinfo.nl

Kwartaalblad van de Beroepsgroep VPW, onderdeel van CNV Kerk & Ideëel

Postadres: Postbus 2510, 3500 GM Utrecht | Bezoekadres: Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht

T 06 48 15 12 89 | E j.franken@cnv.nl | I www.vpwinfo.nl

Leven in de brouwerij
vitaliseren van
geloofsgemeenschappen

COLOFON

VPWinfo.nl is het kwartaalblad van de Beroepsgroep VPW, onderdeel van CNV Kerk en Ideëel • ISSN 1574-9916 • Nr. 3, oktober 2019.

- Redactie VPWinfo.nl Jan Franken (hoofdredacteur), Mirjam Dirckx, Manon van den Broek, Peter Derks, Marion Korenromp, Koos Tolboom, Jeroen van Lente
- Redactiesecretaris Mirjam Dirckx • 't Vaartje 112, 5165 ND Waspik
T 0416 - 312385 / 06-444 60 207 • mjjdirckx@gmail.com
- Grafisch ontwerp Jeroen van Lente Grafisch ontwerper • Tielekeshoeven 32, 5242 KB Rosmalen • T 06 28 15 20 30 • E jeroenvanlente@msn.com
- Druk Drukkerij DekkersvanGerwen, Den Bosch

Foto's van de auteurs zijn door henzelf aangeleverd. Foto's: Mike van Bemmelen [p 5], Charles Verwimp [p 2], Shutterstock [omslag, p 15, 17].
Illustraties: Jeroen van Lente [p 3, 25].

Ledenbijdrage 2019 – sector Zorg & Welzijn, Kerk en Ideëel

	Bruto	Netto *
Brutosalaris:		
Helft minimumloon of minder	€ 9,35 p/mnd	€ 5,79 p/mnd
Minimumloon of minder en jongeren t/m 23 jaar	€ 12,95 p/mnd	€ 8,02 p/mnd
Meer dan minimumloon	€ 17,50 p/mnd	€ 10,83 p/mnd
Volgtijd studenten MBO of HBO (de eerste maand wordt € 0,50 administratiekosten in rekening gebracht.)	Gratis	Niet van toepassing
Studenten overgangstarief (gedurende een jaar na het einde van het gratis lidmaatschap)	€ 5,00	€ 3,10
(Vroeg)gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden (WW/WAO)	€ 9,35 p/mnd	Niet van toepassing

Voor betalingen anders dan per automatische incasso geldt een toeslag van € 1,- per betaling.

* Let op: De nettobedragen zijn gebaseerd op een contributieruggave van ruim 38%. Als werkend lid kun je een groot deel van je contributie terugverdienen. Het voordeel kan oplopen tot zo'n € 90 per jaar. In het najaar ontvang je hierover automatisch bericht.

Organisatie CNV Kerk en Ideëel

- **Bestuurder** • Jan Franken, Postadres: Postbus 2510, 3500 GM Utrecht
Bezoekadres: Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht
M 06-48151289 • E j.franken@cnuv.nl • W www.cnzorgwelzijn.nl
- **Bestuur Beroepsgroep VPW** • H. Berbé, J. Deckers, M. van Tricht, L. Geurts, W. Hacking, T. Halin, G.M.H. Kamsma-Kunst, H.J.M. Kint-van Os, G. Prevoo.
- **Landelijke Commissie Rechtspositie (LKR)** • J. van Beek, M. Bruijns, G. Damen, G. Dieteren, J. Franken, T. Halin (voorzitter), W. Vroom, N. van Waterschoot (FNV).
- **Website** www.vpwinfo.nl • P. Gabriël, webmaster.

Onderdelen van de beroepsgroep VPW in de bisdommen

- **VPW Den Bosch** vacature
- **VPW Breda** • Secretariaat: F.M. Vermeulen, Florahove 24, 4702 EZ Roosendaal, 0165 - 53 45 06, breda@vpwinfo.nl
- **VPW Groningen-Leeuwarden** • Secretariaat: N. Bouma, Trambaan 15, 9251 LZ Burgum, 0511 705 336, [groningen-leeuwarden@vpwinfo.nl](mailto: groningen-leeuwarden@vpwinfo.nl)
- **VPW Haarlem-Amsterdam** • Secretariaat: H.J.M. Kint-van Os, Triade 45, 1901 GW Castricum, 06-24 60 38 29, kikikint@xs4all.nl
- **VPW Limburg** • Secretariaat: P. Linders, Stichting Groenewold, Roermond, 077 - 354 66 89, [limburg@vpwinfo.nl](mailto: limburg@vpwinfo.nl)
- **VPW Rotterdam** • Secretariaat: H.J.T. Dam, Alblashof 54; 2951 XR Alblasserdam, 06-12 37 40 02, [rotterdam@vpwinfo.nl](mailto: rotterdam@vpwinfo.nl)
- **VPW Utrecht** • Secretariaat: Chr. Kantoci-Janssen, Bussloselaan 17-A, 7383 AG Bussloo-Voorst, 0571-261914, [utrecht@vpwinfo.nl](mailto: utrecht@vpwinfo.nl)

Verzoek aan onze leden!

Als er iets verandert in uw gegevens wilt u dan zo vriendelijk zijn dit door te geven aan ons secretariaat: bel met CNVinfo telefoon 030-7511003. Denk daarbij aan • Adresgegevens • Verandering van werkring of werksort • Arbeidsduurverandering (bijvoorbeeld van full-time naar half-time) • Het overgaan van studentlid naar werkend lid • Het met emeritaat gaan • Verandering van werkgever

Generaties in gesprek

Jarenlang was ik de jongste onder mijn collega's in de parochie. Van mijn eigen beginjaren in het pastoraat herinner ik me dat oudere collega's, priesters en pastoraal werkers die nog aan een semi-narie waren opgeleid, soms een andere rol- en taakopvatting hadden dan ik. Dat kon onderling weleens tot misverstand of ergernis leiden. Ook tot hilariteit! Maar er was ruimte voor uitwisseling en gesprek over wat ons bezielde in ons werk. Mijn geloof, enthousiasme en ongeduld in gesprek met hun ervaring en inspiratie. Zo leerde ik mijn eigen weg vinden als pastoraal werker. Een leerschool waar ik dankbaar voor ben.

Op een dag besef je opeens dat je niet meer de jongste bent. Dat word je je bewust als aan de teamtafel gesproken wordt over gebeurtenissen in de kerk die jou helder voor de geest staan maar waarvan je collega alleen opmerkt: “dat was dus ver voor mijn geboorte”. Dat merk je als zij vragen stellen bij wat voor jou een vanzelfsprekendheid is. Het wordt spannend als beleving van geloof en visie op het werk echt verschillen van elkaar. Lukt het dan om elkaar te verstaan en goed samen te werken?

Onze landelijke dag op 20 september jl. was een dag om “dialoog” te oefenen. De ervaringen van onze jongste collega's zoals beschreven in onze laatste brochure waren de aanleiding. Jos Moons s.j. pleitte voor een houding van “wijselijke onwetendheid”, ook onder collega's: niet spreken, maar vragen. Je oordeel opschorten om je te laten verrassen door de geloofsgevoeligheid en beleving van de ander. Wat mooi om mee te maken dat leden en niet-leden, jonger en ouder, mannen en vrouwen, priesters en pastoraal werkers de gelegenheid aangrepen om dit avontuur met elkaar aan te gaan. Hopelijk leren verschillende generaties pastores elkaar echt kennen en zetten we samen stappen naar een “dialogiserende” kerk.

Marianne van Tricht
voorzitter beroepsgroep VPW

INHOUD

Op meerdere plekken wordt nagedacht over vitalisering in parochies en gemeenten. In het nadenken over een nieuwe impuls blijkt de comfortzone een aardig obstakel. Er zijn vaak grote ideeën, maar het komt niet op de grond van de werkelijkheid. Op veel plekken is men onthand. Toch zijn er ook plekken waar opnieuw een vitale kiem te ontdekken valt. Vandaar de vraag van dit nummer: Via welke weg kom je als geloofsgemeenschap aan meer vitaliteit?

Bijzonder deze keer: naast twee voorbeelden vanuit de RK kerk brengen we ook twee voorbeelden uit de PKN voor het voetlicht. Bij alle vier de voorbeelden gaat het om revitalisering in de bestaande gemeenschappen.

Jacobine Gelderloos pleit ervoor om de unieke positie van dorpskerken verder te ontwikkelen. Henk Brussel begeleidt een aantal parochies vanuit de vraag: Hoe houd je in de megaparochies de plaatselijke geloofsgemeenschap vitaal? Feike Verboom uit Kampen beschrijft hoe een proces van samenwerking tussen kerkelijke gemeenten een inhoudelijk avontuur kan worden. En tot slot beschrijft Robert van Aken hoe de werkwijze van het boek *Rebuilt!* een inspiratiebron werd voor hemzelf en voor zijn werk in de parochie. Op onnavolgbare wijze voorziet Frank G. Bosman deze vier praktijkverhalen van een reflectie.

DE PRAKTIJK

- 4 **Kleine gemeenschappen in het grote verhaal**
Jacobine Gelderloos
- 7 **Hoe vitaal zijn we?**
Henk Brussel
- 10 **Revitalisering in Kampen**
Feike Verboom
- 12 **Missionaire parochie in de praktijk**
Robert van Aken

DE REFLECTIE

- 14 **Revitalisatie: veel re, weinig vita**
Frank G. Bosman

UITGESPROKEN TIJDENS DE LANDELIJKE BIJEENKOMST

- 18 **‘Wij zijn Kerk’**
Van polarisatie naar dialoog
‘Mijn motivatie om hier te zijn is om bij te dragen aan het bouwen van bruggen in onze soms zo verdeelde en hard-verdeelde kerk. Het gaat mij om verzoening.’
Jos Moons

DE RUBRIEKEN

- 26 **Gelezen**
De Kunst van Geestelijke Begeleiding – Een praktijkboek in Ignatiaans perspectief
Hein Blommestijn

- 28 **Onze rechtspositie**
PNB blijft overeind in de stroom van sombere pensioenberichten
Jos van Os en Nico Raaphorst

- 29 **Op stap naar...**
Pelgrims in Zuid-Limburg
Mirjam Dirckx
- 30 **Column**
Volksbuurtje
Rob Lijesen

RK – PKN

Hoewel de thematiek van vitaliteit zowel in de katholieke parochies als de protestantse gemeenten actueel is, zijn er in de ‘aansturing’ een aantal verschillen die van belang zijn om te noemen.

In de PKN is de gemeente zelfstandig. De wijkkerkenraad bepaalt wat er gebeurt. Wél zijn de gemeenten in het land verenigd in classes en in de synode. Ze geven geestelijk leiding aan de gemeenten. Een Landelijk Dienstencentrum (dat van de synode uitgaat) levert suggesties en ondersteuning, maar hebben verder geen zeggingskracht. Bij een medewerker van het LDC leverde dat de verzuchting op: “Soms wou ik dat we katholieker waren en meer centraal aan konden sturen. Nu moeten we maar afwachten wat en of er wel iets met onze voorstellen wordt gedaan.”

In de katholieke parochies geeft het bisdom een grote lijn aan, die – vinden sommigen – wel eens wat minder strak mag.

Omdat de gemeente zelfstandig is, kan het voorkomen dat er wel een gemeente met een kerkenraad is, maar geen predikant.

Voorgangers voor kerkdiensten worden van buitenaf uitgenodigd – een gewoonte die in de hele PKN gebruikelijk is.

Binnen de katholieke kerk is dat ondenkbaar. Elke parochie heeft een priester als eindverantwoordelijke. In de praktijk betekent dat dat priesters met emeritaat vaak de rol van ‘administrator’ vervullen, dat parochies steeds groter worden, of priesters meerdere parochies onder hun hoede hebben.

Kleine gemeenschappen in het grote Verhaal

Als in een dorp de school sluit, dan is iedereen in rep en roer. Worden er geen kerkdiensten meer gehouden, dan gaat men over tot de orde van de dag. “In Engeland is dat compleet anders. Daar denken ze al decennialang na over de toekomst van de kerk ‘in the countryside’”, zegt Jacobine Gelderloos, die vorig jaar op dit onderwerp promoveerde aan de Protestantse Theologische Universiteit en projectleider werd van de Dorpskerkbeweging binnen de Protestantse Kerk in Nederland.

Als beleidsmakers schrijven of spreken over de leefbaarheid op het platteland, is de kerk doorgaans buiten beeld. Er wordt wel eens geschreven over leegstaande kerkgebouwen in het kader van herbestemming, maar er is veel minder aandacht voor de vraag wat het verdwijnen van kerkgemeenschappen betekent voor de leefbaarheid van het platteland. Misschien komt dat omdat de huidige generatie beleidsmakers niets meer heeft met kerk. Daarnaast is de theologie vooral gefocust op de kerken in de grote steden.

Leefbaarheid Buiten de grote steden is ook veel aan de hand. Ontvolking, veranderende woningmarkt en zorgaanbod, drugshandel, megastallen, industrialisering, vergrijzing, windmolens, aardbevingen, verdwijnen van voorzieningen: het zijn maar een aantal thema’s. Ze kunnen de leefbaarheid op het platteland maken of breken. Hebben kerken oog voor deze problematieken? Kunnen zij een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van hun dorpen? Wagen zij het om bij te dragen aan een plek waar het goed is om te wonen? En hoe kan dat dan?

Ook op het platteland hebben kerken de afgelopen tijd veel aandacht besteed aan organisatie en fusievorming. De blik raakte hierdoor naar binnen gericht.

Leefbaarheid vraagt om een ander perspectief. Bij wijze van spreken: niet langer krampachtig (mensen uit) het dorp bij de kerk willen betrekken, maar kijken hoe je als kerk bij je omgeving betrokken kunt raken. De zorgen over krimp en leegloop van de kerk zijn er nog wel, maar verschuiven meer naar de achtergrond. Het woord 'leefbaarheid' kan daar leidraad bij zijn. Op zeker drie terreinen leveren kerkgemeenschappen daar in meerdere of mindere mate een bijdrage aan.

Maatschappelijk betrokken Veel mensen zijn gehecht aan het kerkgebouw, ook al komen ze er niet zo vaak. Kerkgebouwen zijn belangrijk voor de identiteit van een dorp en worden ook wel de ziel van een dorp genoemd. Voor de leefbaarheid van een dorp is het belangrijk dat er ontmoetingsplekken zijn. Dat kan een dorps huis of een school zijn, maar vaak is dat de kerk, die ook voor niet-kerkelijke activiteiten gebruikt wordt. Daarnaast is uit onderzoek van het *Sociaal en Cultureel Planbureau* gebleken dat kerkgangers meer dan gemiddeld actief zijn als vrijwilliger en een sterke maatschappelijke betrokkenheid voelen. Dat betekent dat kerkgangers hun steentje bijdragen aan het verenigingsleven in het dorp.

Jacobine Gelderloos

Deze bijdrage is gebaseerd op een artikel van Kees Posthumus in *Woord & Weg* en een gesprek met dr. Jacobine Gelderloos.

DE PRAKTIJK

Achter de voordeur Thema's van leefbaarheid zijn vaak groot en abstract. Ze lijken het domein van de landelijke of regionale politiek. Toch is het goed, zelfs noodzakelijk, dat kerken stilstaan bij de vraag welke leefbaarheidsvraagstukken in hun directe omgeving spelen. En zich vervolgens de vraag stellen of ze - misschien

Kijk hoe je als kerk bij je omgeving betrokken kunt raken. Welke

leefbaarheidsvraagstukken spelen er in de directe omgeving?

ongemerkt - zich daar al mee bezighouden. Zijn er contacten met de voedselbank of met vluchtelingenhulp? Wordt er samengewerkt met het plaatselijk verzorgingshuis?

Soms zijn kerken zich wel bewust van een leefbaarheidsvraagstuk, maar weten ze niet goed hoe ze daarin een rol kunnen spelen. De afgelopen jaren is er bijvoorbeeld veel veranderd op het gebied van zorg en welzijn. Het beleid om mensen langer thuis te laten wonen brengt veel vragen met zich mee. Kerken komen meer dan gemiddeld achter de voordeur en zien dus dat mensen hulp nodig hebben maar niet weten hoe ze dat moeten organiseren. Dan is het enerzijds goed om als kerk de weg te weten naar sociale teams en maatschappelijke organisaties en anderzijds bij de burgerlijke gemeente aandacht te vragen voor de concrete verhalen van mensen.

Mensen in de knel Want die sociaaleconomische en politieke ontwikkelingen raken zowel mensen persoonlijk als ook een gemeenschap. Het verdwijnen van voorzieningen en de opheffing van een buslijn

bijvoorbeeld beperkt mensen in hun doen en laten. Mensen die minder mobiel zijn verliezen een deel van hun autonomie en worden afhankelijk van anderen. De sluiting van een fabriek leidt tot ontslagen, waardoor veel mensen in onzekerheid thuis komen te zitten. Er zijn ook mensen die de combinatie van werk, huishouden en mantelzorg boven het hoofd groeit. De uitbreiding van een industrieterrein of de komst van windmolens heeft gevolgen voor de fysieke woonomgeving en zal met gemengde reacties gevolgd worden. En wat betekent een crisis als de varkenspest of het fipronil-schandaal?

Wat speelt er, wat houdt mensen bezig en waar putten ze hoop uit?

Mensen komen in de knel en waarden raken in het geding. Hoe kunnen kerken hierin een rol van betekenis spelen op pastoraal, diaconaal, liturgisch of profetisch vlak? Dit is een voortdurende zoektocht die begint met luisteren en je goed informeren door als kerk in gesprek te gaan met dorpsbewoners, gemeentebestuurders, verenigingen en organisaties. Wat speelt er, wat houdt mensen bezig en waar putten mensen hoop uit?

Dorpskerkenbeweging Om dorpskerken te ondersteunen in dit proces is er binnen de Protestantse Kerk in Nederland ruim een jaar geleden een dorpskerkenbeweging opgestart, waarbij ik als projectleider ben aangesteld. Drie dorpskerkambassadeurs reizen door het land om kerken te bezoeken en verhalen op te halen. We hebben contact met 200 dorpskerken. Er is een website met praktijkverhalen en werkvormen, ruim 850 abonnees ontvangen onze nieuwsbrief, onze facebook groep telt ruim 450 leden. Er worden workshops

verzorgd, lezingen gegeven, artikelen geschreven. We linken kerken met relevante organisaties, zoals de *Vereniging voor Kleine Kernen*. De beweging komt goed op stoom omdat er al veel beweging was.

Dorp en kerk Dorpskerken doen al veel en hebben goud in handen. In een samenleving die zo gefragmentariseerd is, vormen kerken een plek om samen te komen. Dat is uniek. Dorpskerken wisselen ervaringen en goede voorbeelden uit. In Rolde interviewde de predikant in de sportkantine dorpsgenoten over hun werk. In Ternaard schafte de kerk samen met de dorpsraad een sneeuwschuiver aan, de kerk zorgt voor het zout. Mijn ervaring is dat samenwerking het draagvlak van de kerk vergroot. Meer mensen raken betrokken, op hun eigen manier. Ik organiseerde in Noordbroek een kerkdienst op Open Monumentendag. We kregen het geluid niet aan de praat. Stapt er een jongeman binnen die even aan de knoppen draait en voilà! Hij had nog niet eerder een voet over de drempel van de kerk gezet. De herdenking op 4 mei is nog zo'n voorbeeld van samenwerking. Wat daar plaatsvindt – vaak in het kerkgebouw – raakt aan alle kanten ook het wezen van kerk en geloof. De burgemeester houdt een speech over vrijheid, die resoneert met de preek van de zondag daarvoor. Kinderen dragen zelfgeschreven gedichten voor, die sterk op gebeden lijken. Een niet-kerkelijk ensemble zingt *Notre Père* en *Abide with me*. Daar liggen raakvlakken, zoals ook in de toenemende aandacht voor Allerzielen, vieringen van Kerst op de openbare basisschool, concerten in de lijdenstijd. Op die momenten ontvouwt zich religieus leven dat breder is dan het kerkelijk dorpsleven.

Hoe vitaal zijn we?

In de parochie de H. Drie-eenheid, met het eucharistisch centrum in IJsselstein en daaromheen nog Nieuwegein (3 locaties), Benschop, Cabauw (met Linschoten en Lopik), Harmelen en Montfoort (met Linschoten) loopt sinds drie jaar een vitaliteitsproject. De start was eind 2016. Het project kent verschillende fasen en wordt uitgevoerd door pastoraal werkster Marion Korenromp en Henk Brussel, organisatieadviseur voor R.K. parochies

Wakker worden Tijdens de eerste fase zijn er per geloofsgemeenschap drie bijeenkomsten geweest. De lokale geloofsgemeenschap was de uitnodigende partij. De bijeenkomsten waren open voor alle parochianen. Doel van deze bijeenkomsten is de gemeenschappen warm en wakker te maken om over de eigen toekomst te gaan nadenken. Feitelijk gaat het om de keuze: Willen jullie het bestaande zo lang mogelijk (zo zorgvuldig mogelijk) in stand houden? Of zijn er ideeën en is er energie om nieuwe activiteiten aan te pakken of een andere koers in te slaan?

Elke bijeenkomst had een eigen thema:

Bijeenkomst 1: Maak met elkaar een foto van de huidige situatie. Wat zie je? Wat beleef je? Wat vraagt het van je? Hoe waardeer je het? Waarin zijn jullie sterk en zwak?

Bijeenkomst 2: Welke ontwikkeling wil je als gemeenschap de komende jaren door maken? Heb je een droom en hoe ziet die er uit?

Bijeenkomst 3: Vanuit het project worden aan de gemeenschap drie ontwikkelingsrichtingen aangereikt. Welk perspectief komt aan jullie dromen tegemoet? Of welk perspectief past het best bij de huidige realiteit, of bij jullie gemeenschap? Als jij het mag zeggen, waar zou je dan voor willen gaan?

Door de bank genomen was de opkomst redelijk tot goed (tussen de 15 en 30 personen per bijeenkomst). Het verloop was levendig. Er was voldoende gezaaid en losgewoeld voor een tweede fase.

Overtuigingen en identiteit Marion en ik hebben samen een programma bedacht voor de tweede fase. Deelname aan dat programma is best pittig. Het bestaat uit verschillende onderdelen. Het begint met een cursusweekend. Over de inhoud zo iets meer. Vanuit dit weekend volgt huiswerk. Wij beiden lezen dat en geven commentaar. Zo nodig komen we op locatie voor extra stimulans. Vervolgens leggen we ook werkbezoeken af bij kerken of projecten die recent een ontwikkeling hebben doorgemaakt die past bij wat een gemeenschap voor ogen heeft. Deze excursies blijken in de praktijk zeer inspirerend. Vervolgens maken de gemeenschappen hun lokale plan af. In de ontwikkeling van het plan is aandacht voor terugkoppeling naar de eigen achterban. De afronding bestaat eruit dat de plannen op een parochieavond aan elkaar worden gepresenteerd.

Henk Brussel

zelfstandig begeleider bij Jetro

DE PRAKTIJK

Cursusweekend Het weekend wordt opgebouwd rond drie kernen, waarbij in elke kern een instrument wordt aangereikt. Op vrijdagavond maken de deelnemers kennis met het GROW-model (Goal, Reality, Options en Will). Stel er gebeurt een wonder in jullie gemeenschap, en alles is veranderd zoals jullie willen, wat is er dan veranderd en hoe ziet dat er uit? Aan de hand van een serie vragen lopen we dan vervolgens een weg van realiteit naar de gewenste droom. Het is heel verhelderend om met elkaar te spreken over de dromen en de gewenste verandering en om dan vervolgens vanuit de realiteit naar die droom toe te denken en te praten.

Op zaterdag ontdekken we met elkaar hoe belangrijk het is als je kunt benoemen wat eigen is. Het liefst op een zodanige manier dat het onderscheidend is, en daarmee een bron van inspiratie, om het vol te houden en/of nieuwe activiteiten te bedenken die bij de gemeenschap passen. Het woord identiteit past hier. We reiken een serie Bijbelverhalen aan, maar gemeenschappen mogen uiteraard ook een eigen Bijbeltekst of liedtekst benutten. Wie zijn we, waar staan we voor? Lichaam van Christus? Levende stenen? Vrienden van Jezus? Elke metafoor heeft een eigen diepte en reikwijdte. Dit blijkt in de praktijk een lastige stap. De meeste gemeenschappen hebben over dit weekend heen er thuis nog flink op doorgepraat.

Daarna oefenen we met de Pyramide van Bateson. Dat is lastig, maar uitermate leerzaam. Met elkaar ontdekken we dat de meeste deelnemers bij het oplossen van problemen verstrikt raken in hun overtuigingen, waardoor ze steeds uitkomen bij dezelfde oplossingsrichtingen, waarvan al geweten wordt dat die niet werken. Er is geen bewustzijn om juist dan de eigen identiteit in te zetten, waardoor je op een andere manier gaat kijken en je in staat raakt je overtuigingen even opzij te zetten waardoor nieuwe energie en ideeën kunnen ontstaan.

Bateson logische niveaus

In de oefening loop je alle stadia door van de basis naar de top en terug. We leggen die stadia als een reeks A4-tjes op de grond. Bij 'Zingeving' ligt als lonkend perspectief op een kaart geschreven de gekozen metafoor die tijdens de cursus de identiteit het beste weergeeft.

Een beknopt voorbeeld Op de **heenweg** stellen we de vragen van de basis naar de top:

- *Waar ben ik?* (Omgeving): In de werkgroep voorbereiding Eerste Heilige Communie. De werkgroep constateert: "Er zijn steeds minder communicanten!"
- *Wat is belangrijk voor mij?* (Overtuiging): Als er geen jeugd is, is er geen toekomst, is dat het einde van onze gemeenschap, is het een dooie boel.
- *Waar sta ik voor?* (Zingeving): We zijn vrienden van Jezus (Joh 15,12-17). We willen inspirerende voorbeelden zijn, van vriendschap, van elkaar liefhebben met hart, ziel en verstand.

Dan keren we om en stellen op de **terugweg** de vragen van de top naar de basis:

- *Waar sta ik voor?* We willen inspirerende voorbeelden zijn van vriendschap, van elkaar liefhebben met hart, ziel en verstand.
- *Wat is belangrijk voor mij?* Geloven is rijkdom, geloven is leren en groeien, is je verbinden, is een hulpmiddel om het leven vorm te geven.
- *Waar ben ik?* In de werkgroep voorbereiding EHC: Zoals het vroeger ging, gaat het niet meer. Acht jaar is te jong. We hebben een andere aanpak nodig, een soort levensschool.

In deze uitwerking is het misschien wat te beknopt maar we ontdekken tijdens het weekend dat de meeste deelnemers op de heenweg bij de ‘overtuigingen’ al rechtsaf geslagen zijn en in een vaste werkmodus schieten: doopregisters nalopen, contacten met scholen aanhalen, nog mooiere folder maken, tijdstippen aanpassen of samenwerken met de burens. Dit blijkt een schokkende, maar fijne ontdekking. Het geeft lucht. Het kan misschien ook anders.

De gemeenschap Montfoort: Ontmoeting ráákt!

De geloofsgemeenschap H. Johannes de Doper uit Montfoort is de uitdaging aangegaan om door deelname aan dit traject zorgvuldig over de toekomst van de eigen geloofsgemeenschap na te denken. Ze hebben een werkgroep vitaliteit geformeerd die afgelopen drie jaar intensief aan het werk is geweest. De groep heeft een ontwikkeling doorgemaakt. Misschien wel de belangrijkste ontdekking is dat je eerst zorgvuldig met elkaar verkennt wie je wil zijn. Dat is niet meteen concreet. Het is een beweging naar binnen. Er is lang niet altijd meteen taal om uit te drukken wat je zoekt, wat je hoopt dat de geloofsgemeenschap zal zijn voor jou en voor anderen. Het is ook het soort gesprek dat het risico loopt overgeslagen te worden omdat we liever in de activiteiten-modus zitten, in het doen.

Een deelnemer van de werkgroep zegt over deze fase: “Ik heb het verleden leren loslaten. Wat is het goed dat

we onze eigen route hebben gevonden”. Een ander zegt over de duur van het proces: “Als iemand me tevoren gezegd had dat het drie jaar zou duren, had ik ‘nee’ gezegd maar nu denk ik: ‘wow’! Het was helemaal niet belastend. Het levert ook voor mezelf zoveel op.” Weer een ander zegt iets over het karakter van het proces:

Belangrijkste ontdekking:

**eerst zorgvuldig verkennen
met elkaar wie je wil zijn**

“Ik heb een ontwikkeling doorgemaakt van het doen en uiterlijke zichtbaarheid naar innerlijkheid. Ik heb leren afstappen van het idee dat de kerk vol moet. Ik heb leren zien dat het gaat om mij en hoe ik verbinding kan maken met anderen en met het geloof.” Iets beeldender zegt een ander het zo: “Ik heb het gevoel dat ik iets aan het maken ben. Dat is het werkstuk vitaliteit. Het was in het begin iets dat grof was, met scherpe kanten en splinters. We zijn aan het werk gegaan en hebben er flink aan geschuurd. We voelden zo nu en dan of er nog scherpe kantjes zijn om die vervolgens weer verder te bewerken. Er ontstaat iets moois, maar er moet nog wat meer geschuurd worden. We willen ook anderen laten voelen hoe het werkstuk aanvoelt, zodat ook zij er een gevoel voor krijgen.”

Het resultaat mondt uit in een motto *Ontmoeting raakt!* en een daarbij horend logo en er is voor de eerst komende maanden een speciaal programma bij bedacht. Het is te hopen dat na de lancering op 4 oktober aanstaande de energie van de groep in de haarvaten van de gemeenschap gaat zitten.

Dit artikel kwam tot stand m.m.v. pastoraal werkster
Marion Korenromp.

Revitalisering in Kampen

In 2014 waren er binnen de Hervormde Gemeente in Kampen vijf wijkgemeenten. Het ledental liep terug. Er moest iets gebeuren om financieel gezien niet onder de streep terecht te komen. Meestal begint het gesprek dan met de vraag wat er met de kerkgebouwen moet gebeuren. Daarna komen de predikantsplaatsen en de financiën aan de orde. Zo niet in Kampen. Daar begon men aan de andere kant: bij de inhoud.

Van het begin af aan waren niet planvorming en tijdspladen leidend, maar de geloofsbeleving van de gemeenteleden. De fusie moest eerst en vooral geestelijk worden voorbereid. Iedere betrokkene benadrukte dat de zegen van God nodig was. Dat plaatste de besprekingen van het begin af aan in een ander daglicht.

De U-methode Eén van de betrokken predikanten, ds. Bart Gijsbertsen, was ook werkzaam als adviseur en kende vandaaruit de U-methodiek die in het bedrijfsleven vaker wordt gebruikt¹. Bij deze methodiek komt het erop neer dat problemen onderweg eerst moeten worden opgelost voordat je de volgende stap zet. Het pro-

Feike Verboom

Deze bijdrage is gebaseerd op een artikel van Leo Polhuys, freelance journalist (Bron: Kerkinformatie nr. 237 juni 2015) en gesprekken met ds. F. Verboom

DE PRAKTIJK

ces neemt meer tijd in beslag en richt zich op het creëren van een draagvlak.

Het lukte inderdaad om anderen mee te krijgen in het proces en hierbij ondersteund te worden door adviseurs van de eigen en de regionale classes. De voorzitter van de algemene kerkenraad en ds. Gijsbertsen namen met een groep verantwoordelijken het voortouw. Omdat gezamenlijkheid hoog in vaandel stond en dat zichtbaar was voor gemeenteleden, werd het proces met vertrouwen tegemoet gezien. Kerkordelijk moest er veel worden uitgezocht. En hoewel er onderweg veel mis kon gaan – en ook wel misging – is het uiteindelijk goed verlopen. In de vergaderingen werd vaak de vergelijking gemaakt van een Militaire Eenheid die ‘in linie’ liep.

Geloofsbeleving De keuze om juist de geloofsbeleving centraal te stellen kwam voort vanuit het besef dat kerk-zijn uitstijgt boven (wijk)gemeentegrenzen en dat de geloofsbeleving verschillende vormen kent, variërend van ‘orthodox’ naar ‘ruimdenkend’. Binnen de Hervormde Kerk, die zichzelf verstaat als een brede volkskerk waarin iedereen zijn plek vindt, is er ruimte voor al die variatie. Die verschillen mogen zichtbaar en vruchtbaar worden vanuit de wetenschap dat niet de verschillen het verschil maken, maar de gemeenschappelijke inspiratie.

Het betekende een grote omslag in het denken. Het nieuwe in Kampen is nu dat niet in elke wijkgemeente de hele variëteit van geloofsbeleving te vinden is, maar dat de wijkkerken zich naar geloofsbeleving profileren. Om te beginnen kregen de kerkdiensten een eigen kleur, waardoor gemeenteleden konden kiezen bij welke wijkkerk zij zich qua geloofsbeleving het beste thuisvoelen. Deze omslag in denken hield wel het risico

in dat veel gemeenteleden niet wilden kiezen of zich zelfs lieten uitschrijven. Dat is echter niet gebeurd. Wie niet wilde kiezen, bleef gewoon in zijn eigen wijk-gemeente. De nieuwe indeling heeft ook tot revitalisering van Hervormd Kampen geleid. Waren er de afgelopen jaren steeds onvervulde vacatures, na het herindelingsproces meldden zich opeens nieuwe diakenen en ouderlingen. Kerkordelijk gezien zijn er nu drie nieuwe wijkgemeenten.

Inzichten Deze beginperiode leverde nieuwe inzichten op. Om te beginnen: wanneer de weg centraal staat, wordt het tempo bepaald door het ‘zwakste lam’. Echt luisteren brengt je bij elkaar, levert begrip op en haalt weerstand weg. En dat kost tijd. Vervolgens: je aan een weg toe- vertrouwen is ook een daad van vertrouwen. In hoeverre vertrouwen we elkaar? Durven we de pijn aan die zo’n (geloofs)tocht ook met zich mee brengt? Kunnen we met verwondering zien waar de Geest kan waaien? “Ik ben er nog geloviger van geworden”, zei één van de predikanten. En dan: Een nieuwe wind creëert nieuwe mogelijkheden. Nieuwe mensen stonden op om vacatures in te vullen die al geruime tijd open stonden. Met name wat jongere mensen dienden zich aan. Eén van hen licht zijn keuze toe: “Een moderne, gezonde, toekomstgerichte kerk, waar je samen met je kinderen en je ouders naartoe kunt – daar gaan we voor”.

Na vijf jaar Inmiddels is er zo’n vijf jaar geleden dat het proces is ingezet. Draggers van het eerste uur zijn nu op afstand: de begeleiding van de classes is afgerond en predikant Gijsbertsen is met emeritaat. Het proces gaat verder. Ds. Feike Verboom vertelt: “Er zijn nieuwe gewoontes gegroeid. De drie wijkgemeenten hebben een eigen gezicht gekregen. Een van de wijkgemeente heeft meer de kleur van de Gereformeerde bond, de

Niet de verschillen maken
het verschil, maar de
gemeenschappelijke
inspiratie

tweede is meer confessioneel van aard en de derde wordt open-confessioneel genoemd. Terwijl ‘vroeger’ de predikanten kerkdiensten leidden in verschillende kerken, zijn het nu de gemeenteleden die reizen naar de plek waar zij zich thuis voelen. Daar is men inmiddels aan gewend. Het werkt goed. De diensten spreken meer aan. Groepen gelijkgestemden treffen elkaar nu gemakkelijker. Iets veranderen of vernieuwen gaat ook gemakkelijker. Voor de predikanten is de verandering groot. Zij werken nu meer op één plek. Ook zij beken- nen kleur en bouwen met hun wijkkerkraad en ge- meenteleden de wijkkerk verder uit. Aanvankelijk lag het verschil vooral in de liturgie, maar langzamerhand kleuren ook andere gebieden van het pastoraat mee.

Organisatorisch wordt bijvoor- beeld de catechisatie voor heel Kampen gezamenlijk opgepakt, maar per wijkkerk kan de invul- ling verschillen. Deze manier van werken bevalt goed. Er is vol- doende overleg in de algemene kerkenraad en tussen de predi- kanten onderling om de grote

lijnen in de gaten te houden. Er is voldoende ruimte in de wijkgemeenten om naar eigen vormen te zoeken. Ook met de Gereformeerde kerk in Kampen is intensief gesproken. Uiteindelijk zijn we in de zomer van 2019 één kerk geworden, nu de Protestantse kerk in Kampen. Dankzij veel overleg met elkaar is dus niet alleen de Hervormde kerk gerevitaliseerd, maar ook de Gereformeerde kerk.

Zelf werk ik nu meer dan vijftientig jaar op deze plek. Ik merk dat deze revitalisering ook voor mij persoonlijk werkt. Deze andere manier van kijken geeft mij nog steeds nieuwe inspiratie.”

¹ Zie de boekbespreking van Otto Scharmer, *Theorie U*, in VPWinfo 2015 nummer 3

Missionaire parochie in de praktijk

“Met een vriendengroep ga ik ieder jaar naar de Alpen. Alles wat in de lichtgewicht rugtas mee gaat wordt gemeten en gewogen. Lichtgewicht klimset, glettersteig, shirts, jassen en zo min mogelijk vloeistoffen. Gewicht breekt op na de zoveelste klim. De ervaring leert dat rigoureuze gewichtsbesparing het meeste plezier geeft”, vertelt Robert van Aken, pastoor in Sint Oedenrode, uit ervaring.

Dit principe was de gulden regel tot drie zomers geleden. Vlak voor de huttentocht stuitte ik via bevriende parochianen op de Engelstalige boeken *Rebuilt* van Father Michael White en Tom Corcoran en *Devine Renovation* van Fr. James Mallon. Na er voorzichtig in gebladerd te hebben en diverse stukken gelezen te hebben, werd ik steeds enthousiaster. De gewichtsregel zegt dat je nooit gewicht moet toevoegen behalve als iets een game-changer wordt.

Game-changer Bij aanvang van het pastorale jaar 2016 lagen de kaarten er anders bij. Ik zou andere kerken in dezelfde parochie gaan bedienen. Er waren daar nieuwe structuren en werkgroepen nodig. Een nieuwe pastoraal werker in de persoon van Maarten Jansen was aangenomen. Hij had beide boeken ook gelezen. Wij waren beiden enthousiast, zagen dat de normale parochie-structuur zijn tijd gehad had en dat deze boeken precies op tijd kwamen. Dit werd de game-changer.

Ploetermaanden We begonnen met het enthousiasmeren van het pastoraal team, het informeren van het parochiebestuur, het kiezen van één kerklocatie en het samenstellen van een enthousiaste groep parochianen. Gelouterd door twee decennia pastorale ervaring wilde ik het goed en voorzichtig aanpakken met een helder missionstatement, doelen, strategie en vooral kleine

stapjes. De eerste maanden waren ploetermaanden. Een uitgebreide sterkte-zwakke analyse werd losgelaten op de gemeenschap: Waar zijn wij goed in en waarin niet? Hoe aantrekkelijk is de zondagsmis? Hoe gastvrij zijn wij? Hoe is de sacramenten-voorbereiding? Hoe wordt er gecommuniceerd? Hoe benut je de talenten van de parochianen? De tweede fase van de ploetermaanden werd gemarkeerd door discussies over het gedachtegoed van de auteurs. Was dat wel goed? De drie punten die een buitenstaander van een viering snapt, zoals de verwelcoming, de muziek en de preek, gingen er in als koek, maar het gedachtegoed achter de doelen was niet zo evident (Jezus leren kennen, Gods liefde leren kennen, leerling van Jezus worden). Hetzelfde gold voor de focus op de eucharistievieringen en de eeuwige vraag waarom de boeken weinig zeggen over de sacramentenvoorbereiding. Na de ploetermaanden waar diverse leden van het kernteam het voor gezien hielden, kwam de omslag.

Omkeer Op eerste Pinksterdag 2017 realiseerde ik mij dat ik als student de drie doelen ook had beleefd. Dat de zienswijze van de auteurs dus helemaal niet zo gek

Robert van Aken
pastoor in Sint Oedenrode

DE PRAKTIJK

was. Ik was in mijn buitenlandse studententijd ook naar een parochie gegaan met goede muziek, verwelcoming en een preek die aansprak. En ik raakte betrokken door een gelovige vriendengroep, socializen en netwerken. Alles rond de kerk, niet alleen de eucharistie, was dus belangrijk. Kortom: ik had zelf een bekering nodig om aan parochievernieuwing te doen. Ik had zelf vernieuwing nodig. Na dit inzicht door Pinksteren werd het pilotproject 'Lucaskerk' bijzonder leuk om te doen.

Start Wij begonnen met het centraal stellen van de Alpha-cursus omdat hierdoor de drie doelen het gemakkelijkste worden bereikt. We stelden een welkomsteam samen en pasten het muziekgenre aan met liederen van Taizé, Gemeenschap Emmanuel, Sela, Kisi-kids en Kees Kraaijenoord. Daarna hebben vele werkgroe-

Vele parochianen hebben door dit project een hernieuwde ervaring van God beleefd

en opnieuw hun gemeenschap ontdekt

pen de famcat (familiecatechese) tot een ontmoetingsplaats voor jong en oud gemaakt waar laagdrempelig catechese wordt gegeven, gedeeld en gebeden wordt. Visiebijeenkomsten bleken erg belangrijk om alle parochianen na de mis op de hoogte te houden en tenslotte ging het bestuur mee in deze missionaire houding: De parochiezalen werden heringericht en aantrekkelijker gemaakt en de fondswerving voor een geluidsinstallatie kwam gemakkelijk tot stand.

Moe en nieuw Pastoraal werk is ploeteren in de wijngaard zonder recht op vruchten. Als ik terugkijk op deze periode word ik al moe. Maar wel moe met een grote glimlach. Vele parochianen hebben door dit project een hernieuwde ervaring van God beleefd en op-

nieuw hun gemeenschap ontdekt. Ik ook. Enkele volwassenen hebben zich laten dopen en vormen, maar het is vooral tekenend dat velen de durf kregen om anderen uit te nodigen en mee te nemen voor de famcat en de Eucharistieviering waardoor er iedere zondag nieuwe mensen in de kerk zaten.

Inzichten Inmiddels ben ik benoemd in een andere parochie en blik terug op dit project. Wat heb ik ervan geleerd? Dat het missionair maken van je parochie wel degelijk mogelijk is in Nederland. Dat de Nederlandse korencultuur het ons lastig maakt om een nieuw muziekgenre te introduceren, maar dat het wel kan. Dat het heel belangrijk is om iedereen mee te nemen in je visie, van bestuur tot team tot parochianen. Dat de Alphacursus een verborgen schat lijkt te zijn die herontdekt mag worden. En dat kleine stapjes als anders preken, verwelkomen en aanbieden van een Alphacursus vaak al genoeg zijn om een cultuurverandering te verwezenlijken.

Eén van mijn collega's zei treffend: 'Ik heb er moeite mee dat het heil van de toekomst van de parochie ineens uit één boek lijkt te komen. Het enige boek zou toch de bijbel moeten zijn'. Hij heeft gelijk. Het is niet zo dat we de auteurs van beide boeken als helden binnenhalen omdat zij de ultieme oplossing in handen hebben. In de hele kerkgeschiedenis is het onderscheiden en *aggiornamento* geweest. Maar het huidige parochiemodel heeft zijn langste tijd gehad. Ook nu mogen wij onze parochies 'bij de dag brengen', en het oude vertrouwde parochiemodel achter ons laten. Het zou daarom niet verkeerd zijn als de pastorale teams begeleiding zouden krijgen vanuit de bisdommen en dat de teams vanuit het bisdom worden samengesteld op grond van kwaliteiten en gaven van de pastores. Dan geeft parochievernieuwing niet alleen meer gewicht in een ruzzak, maar ook aan heel Nederland.

Revitalisatie: veel re, weinig vita

“Dat het de laatste tijd niet echt heel erg florissant gaat voor de christelijke kerken in Nederland kan alleen iemand ontgaan zijn die zich, in zijn zelfgekozen social media-bubbel, slechts weet te interesseren voor Ajax-Feijenoord en een onheilige hoeveelheid schattige poezenplaatjes. Beleidsmakers, opinieleiders, politici, bisschoppen en dominees, allemaal maken ze zich druk over de gestage teloorgang van het christendom in onze samenleving”, zo concludeert Frank Bosman.

Sommigen van hen, meer demagoog dan politicus, gebruiken de wegsijpelende kerkkruizen als hefboom tegen moslims en hun moskeeën, terwijl ze lispelen over ‘wederopstandingsmotief’ en ‘de Joods-Christelijke beschaving’. Anderen kunnen hun geluk niet op en vieren beschaafde orgies op het al reeds overwonnen en begraven middeleeuws gedachtengoed dat volgens hen nog te lang is getolereerd onder het mom van ‘godsdienstvrijheid’. En de sceptici krijgen gelijk: elk jaar krijgen zij de slechte cijfers, opgediend door de statistische klerken van *Sociaal-Cultureel Planbureau*, het *Centraal Bureau voor de Statistiek* of het KASKI.

Over wie het gaat, die paar handen vol gelovigen die zich elk weekend naar het

kerkgebouw slepen uit een onwerkelijke combinatie van eigenwijze gewoonte en vaag plichtsbef, die zuchten en stoppen de oren dicht zodat ze niet worden verdoofd door de galmende afwezigheid van kerkgangers onder de 40 jaar oud. De nog-altijd-komers, ze hoeven de rapporten niet te lezen om te weten wat er in wordt beleden: minder geld, minder parochianen, minder gemeenteleden, minder kerkgangers, minder vrijwilligers, minder kerkgebouwen, minder gezinnen, minder kinderen. Als iedere

Frank G. Bosman

rooms-katholiek cultuurtheoloog

nominaal gelovige zich één keer per maand in de kerk zou laten zien, zijn alle financiële problemen voor de Nederlandse kerken in één tel opgelost. Maar de makkelijkste oplossingen worden het meest versmaad, zo ook deze.

Bij partijen en bijeenkomsten in de Nederlandse kerken is de minst gestelde vraag tegelijk die als een zwaard van Damokles boven ons allen hangt. Soms stel ik de vraag bij een lezing: ‘Hebben we er al over nagedacht wie van ons dadelijk als laatste het licht uitdoet en de deur definitief op slot?’ Het onuitgesproken antwoord op de vraag is een ongemakkelijk ‘nee’. Want wie de zwaarte van deze demografische werkelijkheid tot zich laat doordringen, zet nooit meer een stap de kerk in, behalve op vakantie, als hij gezelschap wordt gehouden door een onuitputtelijke caravan van seculiere dagjesmensen, die met mobiel en slippers gewapend zich een weg baant langs twintig eeuwen christelijke beschaving.

Gelukkig voor de nog-altijd-komers, waar ik mijzelf overigens toe beken – ik ben wel fan van een *Bekennende Kirche* –, nemen in verschillende plekken in kerkelijk Nederland priesters, dominees, pastoraal werkers en andere pastorale professionals en gekwalificeerde vrijwilligers het heft in eigen hand. Het is als in dat ene beroemde, Franse stripverhaal over Galliërs en Romeinen. In 2019 is heel Nederland bezet door de troepen van het seculier dramnisme. Heel Nederland? Nee, een paar kleine kerkgemeenschappen bieden moedig weerstand en maken het leven in de omliggende seculiere maatschappij er bepaald niet makkelijker op. Elke bewoonde kerk is immers een doorn in het seculiere oog, omdat zij een blijvend getuigenis is van een gedachtengoed dat maar niet wil doven.

Revitalisatie

In deze aflevering van *VPWinfo* komen vier artikelen aan het bod met voorbeelden van revitalisatieprojecten, van projecten wiens eigenaren zich weigeren neer te leggen bij de dreigende

‘Hebben we er al over nagedacht

wie van ons dadelijk als laatste het licht uitdoet en de deur definitief op slot?’

statistieken. Het zijn voorbeelden van betrokken leidinggevenden, bezielde herders en toegewijde managers die dwars door alles heen proberen ‘hun’ kerk, die ook de onze is, opnieuw uit te vinden, vorm te geven, klaar te maken voor een nieuwe toekomst, die – net als die van Jezus Christus – zich ergens tussen reeds-aanwezig en nog-te-komen bevindt. Het zijn vier case studies, heel verschillend van opzet en kerkelijke kleur, anders van insteek en motivatie. Het is goed dat wij deze eren door een kritische vergelijking te maken.

Henk Brussel en Marion Korenromp vertellen over de megaparochie van de H. Drie-eenheid rond Nieuwegein en IJsselstein en hun revitaliserings-

project waarin kerndoel is het wakker schudden van de eigen geloofsge-meenschappen. Er wordt veel en intensief met elkaar gesproken over vragen als ‘wie zijn we?’ en ‘wat zijn onze overtuigingen?’ Ook schrijven ze over de geloofsgemeenschap H. Johannes de Doper uit Montfoort dat gekenmerkt wordt, aldus de auteurs, door de ‘weg naar binnen’, binnen de eigen gemeenschap en binnen het eigen hart en geweten.

Jacobine Gelderloos komt van een hele andere kant aan. Gepromoveerd op de kerk ‘in the countryside’, laat zij zien hoe goed en nuttig het is om veel breder na te denken over de positie van de kerk en het kerkgebouw, dan nu in Nederland vaak gedaan wordt. Parallel aan het denken in Engeland, zo schrijft ze, kunnen kerkgemeenschappen betrokken zijn voor de leefbaarheid in de dorpen: ze zijn maatschappelijk betrokken, komen ‘achter de voordeur’ om vroegtijdig problemen te signaleren en helpen mensen die in de knel zijn komen te zitten. Hier is het denken naar buiten om vervolgens weer terug te keren.

In Kampen begon de Hervormde Gemeente, aldus dominee Feike Verboom, weer anders, namelijk ‘bij de inhoud’. Met veel nadruk op het verkrijgen van draagvlak zijn drie wijkgemeenten gecreëerd die elk hun eigen liturgisch-theologische smaak hebben gekregen. Hoewel de bijbehorende mobiliteit voor gelovige

Kampenaren moest worden vergroot en die van de voorgangers juist verkleind (nog maar één kerk om in te werken) leverde het hele proces uiteindelijk veel winst op, hoewel niet per se in kwantitatieve zin.

Het vierde verhaal is geschreven door Robert van Aken, die spreekt over zijn inspiratie uit de boeken *Rebuilt* en *Divine Renovation* om de Bossche Lucasgemeenschap van nieuw elan te voorzien. Door de onnaspeurbare werkingen van de voorzienigheid was ik als parochiaan betrokken bij deze gemeenschap en bij de door Van Aken ingezette vernieuwingen. Opvallend aan Van Aken's bijdrage is dat hij als enige van de vier auteurs expliciet over God en Jezus spreekt: ‘Jezus leren kennen, Gods liefde leren kennen, leerling van Jezus worden’. Van Aken verbindt het theologisch *aggiornamento*-motief van Johannes XXIII met zijn eigen revitalisatieproces, een gedurfde maar in ieder geval ambitieuze keuze.

Krachtlijnen

Het is eerste dat mij aan de vier cases opvalt, naast alle ambitie, goede bedoelingen en doorzettingsvermogen, is dat het veel gaat over ‘kerk’ (in de zin van gebouw) en ‘gemeenschap’, maar merkwaardig weinig over ‘Kerk’ (als theologische categorie), ‘sacramenten’ of ‘Bijbel’. Theologische doordenkingen van de moderne cultuur, de plek van de kerk als instituut en gemeenschap erin, zijn opvallend afwezig.

Het lijkt alsof de parochie-opbouwers en -revitalisatoren zich, wellicht zonder het zelf te weten, hebben laten inkapselen door de omgangsvormen en noodzakelijkheden van gebouwen-beheer, personeelsadministratie, veranderprocessen en motivatietrajecten. Waar is de theologie gebleven? De tweede krachtlijn is dat van binnen

Waar heeft de samenleving behoefte aan, waar vallen de gaten in het maatschappelijk textiel? Is dat niet de plek om het ‘zout der aarde’ te zijn?

naar buiten wordt gedacht met als uitzondering wellicht het project van de kleine dorpskerken en Van Aken's *Rebuilt*. De discussies gaan vaak over de eigen kerkelijke identiteit (collectief en individueel) en op welke wijze die zo kan worden aangepast dat deze gaat resoneren met de wereld buiten het kerkgebouw. De vraag is echter of dit, zowel praktisch als theologisch, de meest vruchtbare weg is. Wellicht is het soort denken dat Gelderloos beschrijft beter: waar heeft de samenleving behoefte aan, waar vallen de gaten in het maatschappelijk textiel? Is dat niet de plek om het ‘zout der aarde’ te zijn?

De door de auteurs beschreven projecten zijn ambitieus, maar dan vooral

in het eigen, binnenkerkelijke perspectief. Voor-op-lopers en de kerkse massa erachter ervaren deze projecten als grote veranderingen, zowel voor de gemeenschap als zichzelf. Wie echter van een afstandje naar deze projecten kijkt, moet bekennen dat het eerder gaat over experimenten of lichte koerswijzigingen in plaats van over radicale verandering, die verbaal door alle auteurs overigens wel worden beleden. Wat groot lijkt binnen het kerkgebouw, kan verdacht klein zijn als je daar buiten staat.

Een andere weg

Wie vergeet dat God de schepper van hemel en aarde is, kan 't er maar knap lastig mee hebben. God moet aan de wereld getoond worden, mensen moeten bekeerd worden, nieuwe evangelisatie is het toverwoord. Het is onze verantwoordelijkheid, zo ademt uit de artikelen, om de kerk te redden en daarmee de wereld. Want zonder de kerk geen God, en zonder God is de wereld ten dode opgeschreven. Maar gelukkig, we hoeven als christenen God niet bij de mensen te bren-

gen. Hij is daar namelijk al lang, overal in de wereld, in iedere mens. Het is niet onze verantwoordelijkheid Hem daar te brengen. Wat wel onze christenplicht is, is Hem daar te herkennen en aan te wijzen, mensen te helpen onze goddelijke opdracht te verstaan, zoals zij helpen dat bij ons te doen. Gods genade is verkwistend en gelukkig niet van ons ploeteren afhankelijk.

Wat dat betekent voor de toekomst van christelijk Nederland? Geen idee, maar we hebben de bodem nog niet bereikt. Is dat erg? Ja, op een bepaalde manier wel. Maar aan de andere kant: wij geloven in een God die het werk van zijn handen niet los laat. De vraag is wat dat werk precies is. Vaak denken we automatisch: de kerk. Maar theologisch is het beter te zeggen: de wereld.

Lieve kerkrevitalisatoren, wees niet bang. Het voortbestaan van de kerk is niet haar eerste of hoogste doel of prioriteit.
En dat schept lucht.

We hoeven als christenen
God niet bij de mensen te brengen

Hij is daar namelijk al lang,
overal in de wereld,
in iedere mens

‘Wij zijn kerk’

Van polarisatie naar dialoog¹

Beste mensen, dank u dat ik enkele gedachten met u mag delen. Die gedachten zullen een agenda hebben. (Dan weet u dat meteen maar.) Mijn motivatie om hier te zijn is om bij te dragen aan het bouwen van bruggen in onze soms zo verdeelde en hard-verdeelde kerk. Het gaat mij om verzoening.

Daar hoort een anekdote bij. Ergens in april vorig jaar belde Jan mij op en vertelde hij mij van het plan van de VPW om eens te onderzoeken hoe jonge pastorale beroepskrachten in het geloof staan, wat ze beleven bij kerk, waar hun spirituele hart van gaat kloppen, enzovoorts, door middel van interviews. En of ik mee wilde denken en mee wilde doen in dat project. Ik aarzelde, want ik had al vier werkgevers – een parochie in Leuven, de theologiefaculteit aldaar, de theologiefaculteit te Tilburg en ik ben supervisor op een cursus voor geestelijke begeleiders voor de Vlaamse bisdommen. Dus, hoe moest dit geschieden? Met Maria: hoe zal dat geschieden? Tegelijkertijd trok het bruggenbouwende, het verzoenende van het project me aan. De polariserende loopgraven voorbij. Niet OVER ‘zij’, maar MET ‘zij’. Dus heb ik geantwoord dat het qua agenda absoluut niet kan, maar dat het zo’n mooi project is dat ik het toch doe. Mijn versie van ‘zie de dienstmaagd des Heren’.

Er waren meer dienstmaagden des Heren met volle agenda’s die erin geloofden. De afgelopen jaren hebben we met een fijn team mensen gewerkt aan dit project van verzoening:

Jan, ons opperhoofd, Willien van Wieringen, Laura de Vries, Rutger van Breemen, Jozef Wissink, Mirjam Dirckx. En ik wil ook graag degenen noemen die zich hebben laten interviewen: dank dat we iets mochten horen van wat je beleeft. (Wie de brochure las, merkt dat we de namen weggelaten hebben; dat leek ons de beste manier om ‘het gewenste antwoord’ te vermijden en om mensen vrij te laten spreken.)

Vandaag zal ik proberen wat inhoudelijke gedachten met u te delen. We zullen wat aan geschiedenis doen, wat aan theologie, en tegen het einde wordt het kwetsbaarder. De rode draad is de na-conciliaire werkelijkheid van de polarisatie in relatie met de geloofsuitspraak ‘wij zijn kerk’.

Dr. Jos Moons SJ doceert theologie aan de KU Leuven en herdert in de Universitaire Parochie aldaar; daarnaast doet hij onderzoek aan de Tilburg School of Theology.

¹ Licht herwerkte versie van mijn bijdrage aan de studie- en gespreksdag van de VPW, dd 20 september 2019.

1 We komen van ver

Beste mensen, als het gaat over samen kerk zijn – wij zijn kerk – dan komen we van ver. Na het Tweede Vaticaans Concilie volgden decennia van polarisatie. Het Pastoraal Concilie in

Het bruggenbouwende, het verzoenende van het project trok me aan. De polariserende loopgraven voorbij. Niet OVER 'zij', maar MET 'zij'

Noordwijkerhout (1966-1970) was voor de één een hoogtepunt van openheid en gedeelde verantwoordelijkheid, voor de ander een ramp van ongehoorzaamheid. Het pastoraal concilie was aanleiding voor een bijzondere bisschoppensynode over kerkelijke eenheid en de situatie in Nederland in 1980. De bedoeling was dat het de eenheid zou helpen, maar het resulteerde in het omgekeerde. De loopgraven werden alleen maar dieper. Het pausbezoek had hetzelfde doel, en desondanks hetzelfde resultaat: polarisatie. Aan de ene kant de Acht Mei Beweging – opgericht op die dag; er werd toen een tegenmanifestatie gehouden omdat Catharina Halkes niet mocht spreken op de bijeenkomst met de paus – en aan de andere kant het CRK: Contact Rooms Katholieken.² Deze polarisatie wordt verschillend beleefd, al naar gelang het standpunt. Nederland, één van de braafste jongetjes van de voor-conciliaire klas, ont-

popte zich tot het vervelendste jongetje, zegt de één. Katholiek Nederland was tegendraads en vrijgevochten. De jaren '60 waren de kerk binnengedrongen. We moesten waakzaam zijn en terug naar orthodoxie.

De ander zegt: Nee, Nederland was niet het braafste maar het slaafste jongetje van de klas. Men wijst naar de repressie van de anti-modernistische kerk in de vroege 20e eeuw, die in onze streken des te sterker was vanwege de enorme katholieke opleving van na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie (1853). Denk hier ook aan het Rijke Roomse Leven. We wilden écht katholiek zijn, en dat waren we dan ook. Een verzuild, gesloten front, dat met het concilie brak. Dat nooit meer, dachten nogal wat mensen.... Volgens dit gezichtspunt was Nederland dan ook niet het vervelendste maar het ondernemenste en vernieuwendste jongetje van de na-conciliaire klas.

Ging het er dus om het vege lijf te redden temidden van de gevaarlijke geest van de jaren '60, waar de kerk afstand van moest houden? Of om het vege lijf te redden door nauwgeestigheid af te leggen?

Een sterk symbool voor die polarisatie was, is ongetwijfeld het altaarmissaal. Voor het concilie had je het missaal. Na het concilie had je de klapper of multomap. In zekere zin moest men trouwens wel. Het waren de jaren van liturgische vernieuwing. De liturgie moest eenvoudiger en toegankelijker, opdat mensen actief konden deelnemen, zo het conciliedocument *Sacrosanctum concilium*. (Herbronning en *aggiornamento* spraken ook een woordje mee bij het vinden van de nieuwe richting.)³ Het leidde tot een periode van grote creativiteit, waarin bijvoorbeeld vele nieuwe eucharistische gebeden werden geschreven. Die dan tijdens de vieringen uit een klapper gebeden werd, er was immers nog geen nieuw, aangepast missaal.⁴ Na verloop van tijd kwam er een nieuw missaal, waarin een aantal van die gebeden opgenomen werd.⁵ Desondanks bleven velen vasthouden aan de klapper. Men was het zo gewend. Zo behield men keuzevrijheid. En het zal ook een rol gespeeld hebben dat dat missaal met z'n verplichte vormen precies symbool stond voor wat men ontwend geraakt was: een voorgeschreven liturgie.

Een tweede groot symbool van de polarisatie was de priesterkleding. Voor het concilie droegen priesters toog, na het concilie zwart pak en dat werd al snel overhemd of coltrui. Hij stond immers niet boven de mensen maar naast de mensen. U kent wellicht de spreuk van de heilige Augustinus, een

bisschop uit de 4^e eeuw, ‘bisschop voor u, christen met u’. In die spreuk noemt hij het bisschop zijn een last en een gevaar en het christen zijn een genade.⁶ Rond de tijd van het concilie verschoof de nadruk van ‘priester voor u’ naar ‘christen met u’. De verandering in kleding volgde die verandering in visie op de priester. In dit verband is de bisschopsspreuk van de huidige

God roept mensen niet
als individuen maar samen;
de gemeenschap
van alle mensen
die gedoopt zijn,
dat is de kerk,
dat is het volk Gods

Mechelse kardinaal-aartsbisschop De Kesel interessant: ‘vobiscum christianus’, ‘met u christen’; hij kiest duidelijk voor het vernieuwde perspectief.⁷ Een minderheid die een uitverkoop vreesde, hield destijds vast aan de priesterlijke kleding. Maar inmiddels liggen de kaarten alweer anders. In Nederland is het nu juist weer gewoon geworden om boord te dragen. Het kan verkeren....

2 Wij de kerk

We komen van ver, beste mensen. Ik sprak over polarisatie en noemde twee symbolen van de polarisatie. Als we daar eens rustig naar kijken, op een beschouwende en evaluerende manier, dan zien we dat die hele polarisatie iets tragisch heeft. Vooral als je haar verbindt met het moment waarop ze begonnen is, het Tweede Vaticaans Concilie. Eén van de dragende ideeën van de kerkvisie van dat Concilie was namelijk dat we samen kerk zijn. Met de nadruk op samen.

Dat samen belangrijk is, kun je zien aan de inhoudsopgave van het document over de kerk. Het eerste hoofdstuk gaat over de God-kant van de kerk. We lezen er bijvoorbeeld hoe God Vader, Zoon en Geest het kader is van de kerk (LG 2-4). Het tweede hoofdstuk gaat over wat de grote Franse dominicaan-theoloog Yves Congar ‘le nous de l’Église’ noemde: wij samen die de kerk zijn. God roept mensen niet als individuen maar samen; de gemeenschap van alle mensen die gedoopt zijn, dat is de kerk, dat is het volk Gods. Die twee hoofdstukken horen samen; ze zijn de kerk ‘in het algemeen’, gelovig en historisch.⁸ Pas daarna volgen twee hoofdstukken over rollen en taken: eerst de hiërarchie (dat is hoofdstuk drie) en dan de leken (dat is hoofdstuk vier). Voordat we rollen onderscheiden, moeten we spreken over wat we samen zijn: het volk van God.

Dat was echt een vernieuwing.⁹ De ontwerptekst die bij de eerste zitting in 1962 besproken werd, was erg gericht op de kerk als instituut, met name de hiërarchische kant daarvan. Van de elf hoofdstukken van die tekst gingen er maar liefst vier over de bisschop, bijvoorbeeld.¹⁰ Wat betreft de leek vertegenwoordigde de tekst overwegend het voorconciële karikatuur dat hun taak erin bestond “to pay, to pray, to obey”.¹¹ Dat beviel de concilievaarders niet. Toen ze op deze eerste draft mochten reageren, logen hun reacties er niet om. Hoewel sommige bisschoppen tevreden waren, en één zelfs pleitte om *petrinitas* toe te voegen aan de geloofsbelijdenis om het belang van Petrus zo te verankeren,¹² vroegen anderen nadrukkelijk om een ingrijpend andere tekst. Fameus is de interventie van de bisschop van Brugge De Smedt, die de tekst bekritiseerde vanwege het “trionfalisme, clericalisme en juridicalisme”.¹³ In een veelgelezen commentaar op de tekst dat al circuleerde voor het debat had de Vlaamse dominicaan Edward Schillebeeckx ervoor gepleit dat de tekst simpelweg afgewezen zou worden of, in conciliejargon, “Non placet”, dit bevalt ons niet.¹⁴ Ook de Duitse jezuïet Karl Rahner schreef een zeer kritisch commentaar.¹⁵

Er kwam inderdaad een nieuwe tekst, naar de beginwoorden *Lumen gentium* genoemd. Van de vier hoofdstukken over de hiërarchie bleef er maar één over. Bovendien, zoals ik u al zei: dat hoofdstuk staat niet aan het begin van

de tekst, maar wordt voorafgegaan door een hoofdstuk over de kerk in z'n geheel, of, in de taal van het concilie, de kerk als volk van God op pelgrimstocht (hfdst 2).¹⁶

Misschien voelt u het al aankomen, maar voor de zekerheid zeg ik het nog maar expliciet: de theologische herwaardering van de gezamenlijkheid van de kerk was tegelijkertijd een theologische relativering van het ambt. Wat voorop stond was niet meer de hiërarchie, maar de gezamenlijkheid van het geloven, en dat om theologische redenen. Dat werd heel duidelijk in de nieuwe betekenis van het woord priester, dat nu voor alle gelovigen gold. Onmiddellijk gaf dat problemen: het niet meer onderscheidende woord priester moest daarom nader gekwalificeerd worden, om weer wél onderscheidend te zijn. Men kwam erop uit te zeggen dat je het gemeenschap-

De theologische herwaardering van de gezamenlijkheid van de kerk was tegelijkertijd een theologische relativering van het ambt

pelijke priesterschap had, dat alle gelovigen deelden, en het hiërarchische priesterschap (LG 10).

De polarisatie was tragisch,

juist in het licht van de herontdekte idee van de gedeelde waardigheid van alle gelovigen

Na het concilie ging dit idee van 'wij zijn kerk' door. De Nederlandse bisdombladen zijn wat dat betreft interessant. In Haarlem heet het bisdomblad 'samen kerk'; dat gaat over wat ik u vertelde over *Lumen gentium*. (Het is ook interessant dat het in het Aartsbisdom Utrecht 'Op tocht' heet; dat komt van 'het volk van God onderweg'.) En het woord viel ook tijdens het pausbezoek, toen in een onbewaakt ogenblik één van de sprekers van haar tekst afweek. Ze zei onder andere "Maar wij zijn allen de kerk, een kerk geënt op de oudste christelijke gemeente, waarin liefde het hoogste gezag was, waarin mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden een taak hadden, ook in het leiding geven".¹⁷

Als we dit technische verhaal samenvatten, dan moeten we zeggen dat de polarisatie tragisch was, juist in het licht van de herontdekte idee van de gedeelde waardigheid van alle gelovigen. Want polarisatie betekende: wij zijn geen wij, maar we zijn verdeeld en staan tegenover elkaar. De diepe geloofsuitspraak 'wij zijn kerk' werd een leuze van één van de twee groepen; de andere groep zei 'wij zijn trouw aan de bisschoppen' en 'wij zijn van de wereldkerk'. In beide gevallen was het niet iets om kwetsbaar vanuit het hart te zeggen maar een roep om gehoord te worden en een verwijt aan de andere groep. De zoete wijn van 'Wij zijn kerk' was verzuurd geraakt.

3 Dialoog: een nieuw woord

Ik noemde het tragisch, als verzuurd wijn. Misschien moet ik onmiddellijk toevoegen dat het ook begrijpelijk is. Samen kerk zijn vraagt om een nieuwe vaardigheid, die tot het concilie toen nauwelijks nodig geweest was, namelijk in dialoog treden, in dialoog zijn.

Immers, de kerk van de eerste helft van de twintigste eeuw – en de samenleving van de eerste helft van de twintigste eeuw – was er één van gezag eerder dan dialoog. Bijvoorbeeld, toen de concilievaders naar Rome geroepen werden, wisten ze niet precies wat hen te wachten stond. Sommigen vreesden een jaknikkersconcilie. Dat men tot echte discussies kwam en dat het daardoor vier jaar zou duren, daar had niemand op gerekend.

Een ander voorbeeld dat aangeeft dat dialoog iets nieuws was, dat is dat het woord dialoog pas sinds de jaren '60 gebruikt wordt in kerkelijke kringen.¹⁸ Op het concilie was kardinaal Suenens (een van) de eerste(n) die het woord gebruikte. In een invloedrijke interventie over de koers van het concilie pleitte hij voor een drievoudige dialoog: binnen de kerk, met andersgelovigen,

Kardinaal Suenens pleitte voor een drievoudige dialoog: binnen de kerk, met andersgelovigen, met de wereld

met de wereld.¹⁹ Paus Paulus VI komt de verdienste toe het woord dialoog in 1964 voor de eerste keer in een pauselijk schrijven gebruikt te hebben.²⁰ Beide werkten die notie niet uit. De vraag was dan ook of het ging om dialoog met het oog op efficiëntere verkondiging, die beter aansloot bij de beoogde doelgroep, of dat het dialoog was met het oog op groeien in wijsheid en inzicht. Omdat Duitsers de dingen zo mooi kunnen zeggen: ging het om 'praktische Anwendung' of 'Erkenntnisgewinnung'? Ging het om 'lehren' of om 'lernen'?²¹ Was het leergezag in gesprek om te spreken, of om te luisteren? En is er dan ruimte voor kritiek, voor vragen? Wat

dat betreft is het heel interessant hoe verschillend de Nederlandse emeritus-bisschoppen Simonis en Bär terugblikken op de tegenspraak en het protest bij het pausbezoek; Simonis is nog steeds boos, en Bär doet er juist heel relaxed over.²²

Ik denk dat we nog steeds in beweging zijn richting dialoog. Hier is het beeld van de kerk op pelgrimstocht – ook Vaticanum II – betekenisvol: we zijn nog op weg om ons dit eigen te maken.

Een nogal positief duwtje in de goede richting komt van paus Franciscus, die voor een cultuur van luisteren pleit bij kerkelijke ambtsdragers. Pas kwam dat nog terug in het document dat de paus schreef nav de jongerensynode. Hij zei er dat de kerk – en dan bedoelt hij vooral ambtsdragers, vermoed ik – niet alleen moet verkondigen en verdedigen, maar ook wel eens 'gewoon' moet luisteren. Ik citeer:

“Om geloofwaardig te zijn voor jongeren, moet de kerk op sommige momenten haar nederigheid herwinnen en eenvoudigweg luisteren, in het besef dat wat anderen te zeggen hebben, haar wat licht kan geven om het evangelie beter te begrijpen. Een Kerk die altijd in het defensief is, die haar nederigheid verliest en stopt met luisteren naar anderen, die geen ruimte laat voor vragen, haar jeugd verliest en verandert in een museum” (*Christus vivit*, 41).²³

U hoort het: dit is dialoog van het tweede type, dialoog om iets te leren. Het houdt trouwens verband met de tekens van de tijd.²⁴ Het is een cultuur die overigens zelfs op het niveau van de bisschoppen niet vanzelf spreekt. Ook onderling spreken de bisschoppen niet met elkaar op zo'n manier dat ze van elkaar willen leren. Het viel mij op dat aan het begin van diezelfde synode de paus de bisschoppen opriep om te zeggen wat ze dachten; blijkbaar spreekt dat niet vanzelf. Blijkbaar leeft er een cultuur van 'de goede dingen zeggen' ten Vaticane.²⁵

Maar voor we afdwalen nog dit: de veronderstelling bij deze manier van doen is diep-gelovig. Geloven dat Gods Geest werkt in de ander, en niet alleen in de mens die boven mij staat. Natuurlijk moet er iemand het laatste woord hebben, en speelt gelovig gezien de Geest daarin een rol (hoevel de geschiedenis ons zou mogen waarschuwen daar al te vroom over te doen). Maar voor het zover is dat iemand het laatste woord heeft, is er eerst veel geloof nodig in de Geest die werkt in iedereen.

4 En wij zelf?

Tot nu toe ging het over dialoog op het niveau van ambtsdragers. Bisschoppen en priesters moeten eraan wennen dat ze van anderen wat kunnen leren. Wij zelf bleven een beetje buiten schot.

Absolute waarheden maken het overbodig en onmogelijk om in gesprek te zijn

Maar ook wij die geen gezagsdragers zijn moeten leren in dialoog te zijn. Eén van de grote hindernissen zijn onze eenvoudige-en-absolute waarheden.

Een voorbeeld. Ik werk in Leuven in de Universitaire Parochie van de KU Leuven. We hebben een eigen liedbundel, met veel Oosterhuis. Wee degene die andere liederen voorstelt, Taizé bijvoorbeeld. Geen denken aan, zo zeggen enkele 'oudsten'. Heiligschennis. In onze vaderlandse kerk is het precies andersom: Oosterhuis, geen denken aan. Wat valt er met dit soort eenvoudige en absolute waarheden nog te dialogeren? Eenvoudige en absolute waarheden zoals 'Oosterhuis!' of 'geen Oosterhuis!' – en alle andere eenvoudige en absolute waarheden – zijn het einde van dialoog. Absolute waarheden maken het overbodig en onmogelijk om in gesprek te zijn.

Hoe het wel moet? Ten eerste, we moeten leren om een pluralistische kerk te denken, met een veelheid van spiritualiteiten en van opvattingen. Eén van de slotbeschouwingen in de brochure, gaat daarover; daar werd het verbonden met de notie 'katholiciteit'. Je kunt het ook verbinden met *sensus fidelium*, de gevoeligheid voor geloof die elke gelovige geschonken wordt. Daar moet zeker nog verder over nagedacht worden. Maar ik denk dat het echte probleem dieper ligt. Het is veel persoonlijker, veel kwetsbaarder. Dat heeft veel meer te maken met wat je zou kunnen noemen 'pluralistisch doen'.

Dan gaat het niet over denken, maar over houding. Om dialogisch te functioneren, om pluralisme een plaats te kunnen geven, hebben we een bepaalde houding nodig. Ik stel me voor dat we iets 'wijselijk-onwetends' moeten hebben. Het is een woord dat ooit gebruikt werd om Ignatius te karakteriseren, maar dat laat ik maar even zitten.²⁶ Het woord geeft aan dat je het niet weet, en dat dat wijs is. Het is de wijsheid dat je je wilt laten verrassen. Dat je benieuwd bent. Dat je graag toelichting krijgt. Een kwetsbare houding.

Dat vraagt ascese: afzien, jezelf opzietten, afsterven. Ik gebruik het woord ascese nogal eens als ik spreek over geestelijke begeleiding.²⁷ De bedoeling daarvan is om in gesprek te zijn over de ziel, over spiritualiteit, over

God. Dat klinkt heel mooi en fijn. Maar het kan niet zonder grondige ascese. Want niet mijn inschattingen en oordelen zijn leidend, maar hoe God omgaat met de ander. Ik moet niet spreken maar vragen, volgen – om getuige te worden van hoe de ander denkt, hoe de ander leeft, wat de ander beleeft, hoe God in de ander leeft.

In geestelijke begeleiding is dat moeilijk als mensen spreken over dingen waar je iets van vindt. Als iemand vertelt over haar of zijn bijzonder positieve ervaringen met aanbidding of de rozenkrans, terwijl ik dat helemaal niet heb, bijvoorbeeld. Of juist andersom, als iemand heel veel kritiek heeft op bepaald kerkelijk spreken. Een goede

Zijn we bereid om een beetje ascese te doen, te sterven, ruimte te maken voor de ander

In de veronderstelling dat de ander iets te zeggen heeft

geestelijke begeleider – begeleidster – zal onverstoort blijven, en rustig volgend luisteren. Vertel, wat beleef je bij die rozenkrans? Of, vertel, hoe hoor jij dat kerkelijke spreken? Wat mis je er? Heeft God daarin een plaats? (Overigens, niet alleen luisteren vraagt aandacht, maar ook spreken. Je zou zo

moeten spreken dat de ander het kan horen. Of zoveel mogelijk kan horen.)

Dat brengt tot de wat serieuze slotvraag of we bereid zijn om een beetje ascese te doen, te sterven, ruimte te maken voor de ander. In de veronderstelling dat de ander iets te zeggen heeft.

5 Besluit

Beste mensen, onze pelgrimstocht van deze lezing begon met een blik op de polarisatie: we komen van ver. Vervolgens benadrukte ik hoe tragisch die polarisatie is: het was het tegen-

deel van de herontdekte geloofswaarheid dat wij kerk zijn. Daarna sprak ik over dialoog als een manier om wél samen kerk te zijn. Wij zijn kerk in een nieuw jasje, dus. Dat nieuwe, dialogische jasje zijn we nog niet zo gewoon. Het is een uitdaging. Niet alleen voor bisschoppen, maar ook voor ons.

Ter afsluiting wil ik u vragen of u mee doet? Wij hebben het geprobeerd, en nu hopen we dat het verder gaat. Vandaag, en de komende dagen. Het zal u wat kosten. Ascese noemde ik dat. U zult soms moeten veranderen. Niet meteen van gedachten, wel van

‘manier van doen’, van cultuur. Allerlei diepgewortelde automatisen van ‘ja maar’ en ‘dat kan toch niet’ zult u dan laten varen. In plaats van ‘ja maar’ komt dan ‘hoe werkt dat bij jou’. U voelt al waar de ascese zit.... Eigenlijk komt het neer op bekering.

Wat het u oplevert? Dat weet ik niet. Dat is precies het punt. Het is een spiritueel avontuur. We weten niet hoe het loopt, wat het oplevert. Wijselijk-onwetend worden we geleid door de Geest. Dat is dan wel weer mooi, dat de Geest het laatste woord heeft.

-
- 1 Licht herwerkte versie van mijn bijdrage aan de studie- en gespreksdag van de VPW, dd 20 september 2019.
 - 2 Voor getuigenissen uit die tijd, zie o.a. J. Bluysens' herinneringen in *Gebroken wit. Vrijmoedige herinneringen* (Baarn: Anthos, 1995) waarin de voormalige bisschop van Den Bosch (1966-1984) ‘de demon van de polarisatie wil bestrijden’. T. Schoofs veelvertaalde *Aggiornamento*. De doorbraak van een nieuwe katholieke theologie (Baarn: Het wereldvenster, 1968) is de moeite waard als schets van de Europese theologische achtergrond van een en ander van het gezichtspunt van dat moment. Vgl. de reconstructie met videofragmenten uit die tijd op <https://anderetijden.nl/aflevering/540/De-paus-in-Nederland-1985> en de reflectie over het wederzijdse mis-verstaan, T. van Schaik, *Bedankt voor de bloemen. Johannes Paulus II en Nederland* (Warnsveld: (Lannoo, 2005). Voor een recente, brede schets, zie de recente studie van de Tilburgse universitair docent S. Gärtner, *Der Fall des niederländischen Katholizismus. Kirche und Seelsorge in einer spätmoderne Gesellschaft* (Katholizismus im Umbruch, Bd. 5) (Herder: Freiburg – Basel – Wien, 2017).
 - 3 Actieve deelname is de meest centrale, dragende notie van de Constitutie over de liturgie *Sacrosanctum concilium*. Deze notie, na het concilie vooral begrepen als ‘iedereen moet iets doen’, is te danken aan de liturgische beweging, en werd toen in feite vooral verstaan als vorming (bijvoorbeeld catechese) en daarnaast als enige aanpassing opdat liturgie inzichtelijk zou zijn. Een duidelijk getuigenis van de prioriteit van vorming is te vinden in SC 14, vgl. SC 14-19. Een duidelijk getuigenis dat daar ook vereenvoudiging bij hoorde is te vinden in SC 21. Vgl. de bespreking en interpretatie van het document door de Leuvense hoogleraar liturgie J. Geldhof, ‘De liturgie in het hart van de Kerk. Een lezing van *Sacrosanctum concilium* na 50 jaar’, in *Collationes. Vlaams tijdschrift voor theologie en pastoraal* 43 (2013), 363-384.
 - 4 De concilievaarders hebben waarschijnlijk vermoed wat er ging gebeuren, want ze verboden welke wijziging dan ook op het niveau van de parochie of de priester, zie SC 22. Lezenswaardig in dit verband is de encycliek van Pius XII uit 1947 over de liturgie *Mediator Dei* omdat blijkt dat al ruim voor het concilie er sprake was vernieuwing. We zien dezelfde reflex: het leerzegag gaat hierover (zie MD 58-59). Beide documenten zijn niet erg realistisch in zoverre ze niets zeggen over de mogelijke positieve bijdrage van de basis.
 - 5 Uitgegeven in 1970; er volgden verscheidene herzieningen, maar de kern bleef intact.
 - 6 Voor de spreuk, zie de preek van Augustinus bij z'n wijdingsverjaardag. Zie ‘Sermon 340. On the anniversary of his ordination’, in *The Works of Saint Augustine. A Translation for the 21st Century. Sermons III/9 (306-340a)*. On the Saints, E. Hill (transl.), J.E. Rotelle (ed.) (Brooklyn, NY: New City Press, 1994), 292-294.

- 7 De spreuk dateert van zijn benoeming tot hulpbisschop van Brussel en bisschops-wijding in 2002; in 2010 werd hij bisschop van Brugge en in 2015 aartsbisschop; in 2016 werd hij kardinaal gecreëerd.
- 8 Hoofdredactor Gerard Philips spreekt over de '4x2' structuur van het document. Vgl. G.Philips, "Die Geschichte der dogmatischen Konstitution über die Kirche «Lumen gentium»", H. Vorgrimler (ed.), *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen. Lateinisch und Deutsch. Kommentare* (3 vols.) (Freiburg: Herder, 1966-1968), vol. 1, 139-155, blz. 152-153. Vgl. de gelijkende *Ordinatio totius schematis* in de "Relatio adiuncta de problemate ordinati-onis materiae", *Acta Synodalia III/1*, 334-335.
- 9 De nu volgende paragrafen zijn met enige bewerking overgenomen uit J. Moons, 'Christus begroeten in de gelovigen. Theologie en spiritualiteit van het ambt in het licht van Vaticanum II', in P.-B. Smit (red.), *Spiritualiteit – Ambt – Roeping. Theologische verkenningen* (Publicatieserie Stichting Oud-Katholiek Seminarie, nr. 60) (Sliedrecht: Merweboek, 2018), 11-21, blz. 12-14.
- 10 Namelijk, hfdst drie, vier, zeven, acht, zie de *Acta Synodalia I/4*, 12-91. Om een ander voorbeeld te geven: al in de tweede paragraaf ging het, na een korte verwijzing naar de Zoon, over de *praepositos*, de leiders, de hiërarchie.
- 11 Het hoofdstuk over de leken was de uitzondering op de regel; het sprak verrassend over hun medeverantwoordelijkheid in de kerk. Zie *Acta Synodalia I/4*, 38-43, vgl. "Pastores ergo instituti non sunt ut totum onus aedificandi corporis in se suscipiant, sed ut omnes fideles, quos regunt, eo adducant ut suo modo et ordine ad commune opus explendum cooperentur", blz. 38 (no. 20). Vgl. ook het gebruik van het beeld van "universele priesterschap" (no. 21), dat later "gemeenschappelijk priesterschap" zal genoemd worden, zie *Lumen gentium* 10.
- 12 *Acta Synodalia I/4*, 138-141, op 138-139 en 140-141.
- 13 *Acta Synodalia I/4*, 142-144. De Smedt was oecumenisch bewogen, vgl. zijn rol bij het Secretariaat voor christelijk eenheid.
- 14 Voor Schillebeeckx's text, zie bijv. A. von Teuffenbach (ed.), *Konzilstagebuch Sebastian Tromp SJ. Mit Erläuterungen und Akten aus der Arbeit der Theologische Kommission*, vol. 2 (Nordhausen: Bautz Verlag, 2011), 1066-1081. De openingszin van Schillebeeckx luidde: "Schema De Ecclesia, excepto capite De Laicis ..., ob varias rationes, quarum principaliores in hoc prooemio resumam, non placet". Vgl. K. Schelkens (ed), *The Council Notes of Edward Schillebeeckx 1962-1963. Critically annotated bilingual edition. With a Preface by Mathijs Lamberigts and an Introduction by Erik Borgman* (Leuven: Peeters, 2011), 28.
- 15 Voor achtergrond, zie G. Ruggieri, "Beyond an Ecclesiology of Polemics: the Debate on the Church", in G. Alberigo, *History of Vatican II. The Formation of the Council's Identity, First Period and Intersession, October 1962-September 1963* (= volume 2) (Leuven: Peeters, 1994), 281-357, 285-298.
- 16 Het nieuwe hoofdstuk twee kwam voort uit het voormalige hoofdstuk over de leek, dat in feite ook over het volk Gods ging, en dat volgde NA het hoofdstuk over de hiërarchie. Vgl. *Acta Synodalia II/1*, 256, "Commissio de Laboribus Concilii Coordinandis nuper censuit hoc caput [over het volk Gods en de leek] dividendum esse in duas partes, quarum prior sit De populo Dei in genere et efformeret caput secundum Schematis huius Constitutionis". Dat dit aansloot bij een groeiende theologische consensus blijkt uit bijvoorbeeld de brief die de Nederlandse bisschoppen met de hulp van Schillebeeckx en anderen schreven ter voorbereiding op het concilie, waarin de kerk al beschreven werd als een volk van God onderweg, een gemeenschap; de hiërarchie heeft een plaats binnen die gemeenschap en als deel ervan. De brief is gedateerd op Kerstmis 1960. Zie
- 'De bisschoppen van Nederland over het concilie', *Tijdschrift voor theologie* 1 (1961), 71-90, 75-77, 90.
- 17 De volledige tekst van de kritische toevoeging van Hedwig Wasser (die later de AMB zou voorzitten) aan haar voorbereide en goedgekeurde toespraak bij het pausbezoek luidt: "Op persoonlijke titel wil ik toevoegen: Gaan wij op een geloofwaardige manier om met de bevrijdende boodschap van het Evangelie als er een opgestoken vinger gepredikt wordt in plaats van een toegestoken hand? Als er geen ruimte maar uitsluiting wordt aangezegd aan ongehuwd samenwonenden, gescheidenen, homoseksuelen, gehuwde priesters en vrouwen? Gaan we op een geloofwaardige manier om met het herderschap van Christus als bisschoppen boven ons tronen in plaats van met en te midden van ons op weg te zijn? De kerkelijke ontwikkelingen van de laatste tijd hebben velen van ons ertoe gedwongen uit kritische trouw en christelijke gehoorzaamheid kerkelijk ongehoorzaam te zijn. Maar wij zijn allen de kerk, een kerk geënt op de oudste christelijke gemeente, waarin liefde het hoogste gezag was, waarin mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden een taak hadden, ook in het leiding geven". Vgl. de reportage die genoemd werd in voetnoot 2.
- 18 Voor achtergrond, zie P. Walter, 'Aufrichtiger und geduldiger Dialog', in M. Delgado en M. Sievernich (red.), *Die Grosse Metaphern des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ihre Bedeutung für heute* (Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2013), 81-100.
- 19 Zie *Acta Synodalia I/4*, blz. 222-227. Suenens plaatste z'n bijdrage expliciet in het licht 'hoe moet het verder met het concilie, aan het einde van Sessie 1'. De toespraak was op 4 december (het concilie besloot op 8 december) en had in feite moeten gaan over de ontwerp tekst over de kerk, die in die dagen ter discussie stond.

- 20 Namelijk in de encycliek over de kerk *Ecclesiam suam* van augustus 1964.
- 21 Vgl. de discussie over de betekenis van 'pastoraliteit' van Vaticanum II. Onder verwijzing naar Karl Lehmann stelt Michael Sievernich, "Die Sachlage ändert sich allerdings, wenn man das Pastorale nicht als praktischen Anwendungsfall der Prinzipien einer normativen Theorie betrachtet, sondern als Ort theologischer Erkenntnisgewinnung. Dass die Kirche die Welt nicht nur lehrt, sondern auch von ihr lernt, ist der konzeptionelle Ausdruck dieses Verständnisses von Pastoral, welches den Kontext konstitutiv zur Geltung bringt. Lehren und Lernen stehen also in einem dialektischen Verhältnis". Zie M. Sievernich, 'Die „Pastoralität“ des Zweiten Vatikanischen Konzils', in *Die Grosse Metaphern des Zweiten Vatikanischen Konzils*, 35-58, blz. 54.
- 22 Zie de reportage genoemd in voetnoot 2. Bär zegt oa (vanaf 13:36), "Maar ik dacht bij mezelf, het is ook noodzakelijk dat mensen tegen de paus zeggen wat in hun hart is. Dus als iemand dat op deze manier doet, dan heb ik daar eigenlijk geen moeite mee. En ik denk, als ik heel eerlijk moet zijn, de paus zelf ook niet". En ook (vanaf 15:42) "ik denk dat er te veel voorzichtigheid was om geen dingen te zeggen die de paus ... zouden mishagen, terwijl ik dacht, de paus moet horen wat er hier leeft"
- 23 Vgl. de kritiek op kerkelijke manieren van doen in datzelfde document *Christus vivit*, no. 65, "The Synod recognized that the members of the Church do not always take the approach of Jesus. Rather than listening to young people attentively, 'all too often, there is a tendency to provide prepackaged answers and ready-made solutions, without allowing their real questions to emerge and facing the challenges they pose'. Yet once the Church sets aside narrow preconceptions and listens carefully to the young, this empathy enriches her, for 'it allows young people to make their own contribution to the community, helping it to appreciate new sensitivities and to consider new questions'."
- 24 Vgl. het kopje waar deze tekst onder valt, 'A Church attentive to the signs of the times', aan het begin van no. 39; het heeft trouwens ook te maken met 'pastoral conversion'.
- 25 Ik schreef hierover de column 'Waarom Franciscus opnieuw moest oproepen in vrijheid te spreken', op *ignis webmagazine*, <https://igniswebmagazine.nl/kerk/dialog-en-jongerensynode/> (08 10 2018).
- 26 Voor de bron en context, zie: 'Wijselijk-onwetend de Geest volgen. Geestelijke begeleiding vanuit de ignatiaanse traditie', in *Franciscaans Leven* 2019 (in druk).
- 27 Vgl. mijn boek J. Moons, *De kunst van geestelijke begeleiding. Een praktijkboek in ignatiaans perspectief* (Heeswijk: Berne Media, 2019).

De Kunst van Geestelijke Begeleiding Een praktijkboek in Ignatiaans perspectief

Jos Moons

Berne Media 2019

ISBN 978-90-8972-303-1

Een prettig en verhelderend boek dat op eenvoudige wijze binnenvoert in de praktijk van geestelijke begeleiding. Geen boek voor specialisten, maar voor allen die meer vertrouwd willen worden met de begeleiding van mensen op hun geestelijke weg.

Wars van theorieën en systemen blijft de auteur heel dicht bij de concrete en dagelijkse praktijk van de begeleiding van mensen. Aan de hand van zes handvatten laat hij verschillende perspectieven de revue passeren. Hierbij komen allerlei verschillende aspecten aan de orde die zich aandienen in deze gesprekken en die inzichtelijk gemaakt worden door concrete voorbeelden en

de weergave van delen van concrete gesprekken. Uiteraard zijn dit voorbeelden en zal iedere begeleider dit op geheel eigen wijze doen. De auteur geeft adviezen aan pastores die met vragen geconfronteerd worden van mensen die hun geestelijke zoektocht willen verhelderen en daarom bij hen aankloppen.

Existentiële vragen

Dit boek is geen overbodige luxe, omdat het steeds vaker voorkomt dat dergelijke existentiële vragen zich zowel bij jongeren als ouderen opdringen en tot bewustzijn willen komen. Toch is deze zoektocht meestal een onscherp en voorzichtig tastend proces waarbij de pastor of gekozen gesprekspartner niet kan terugvallen op morele of theologische vragen en antwoorden, maar juist door actief en invoelend te luisteren de begeleide helpt de eigen diepere vragen te ontdekken. Daarom is geestelijke begeleiding ook waarlijk een 'kunst', want door de luisterende houding van een begeleider die zelf vertrouwd is met de eigen zoektocht en

daarvoor aarzelend woorden zoekt, kan de begeleide gaan ontdekken wat hem of haar op een dieper niveau in beweging brengt en raakt.

Een belangrijk aspect van het boek is het consequent volgehouden Ignatiaanse perspectief, omdat dit de mogelijkheid biedt om de impliciete relatie van de begeleide met God te duiden en daar op een voorzichtige manier woorden voor te vinden, die aansluiten bij de ervaring en spirituele cultuur van de begeleide.

Op creatieve wijze het gelaat van God ontdekken

De aandacht voor onderscheiding is ook een waardevolle bijdrage aan een zorgvuldig nadenken over geestelijke begeleiding in een samenleving en kerk, waarin talloze mensen goede en betrouwbare oriëntatiepunten ontberen die het keurmerk van een rijke traditie dragen. In deze tijd met diepgaande veranderingsprocessen in cultuur en samenleving, maar vooral ook in het kerkelijke leven worden vormen van geestelijke begeleiding steeds belangrijker om op een creatieve wijze het gelaat van God te ontdekken in een zich vernieuwende kerk 'buiten de muren' van het bekende. De toenemende secularisatie en ontkerkelijking zouden wel eens de open ruimte kunnen zijn waarin we ge-

dwongen worden om "God om God te verlaten", zoals de middeleeuwse mysticus Eckhart reeds zei. Misschien verduisterden het teveel aan 'God' en vooral de vanzelfsprekendheid van de kerkelijke cultuur in het recente

De kerk van de toekomst moet nog uitgevonden worden

en juist daarom is een goede praktijk van geestelijke begeleiding hoogstnoodzakelijk

verleden, de noodzaak van een persoonlijke zoektocht om het bewustzijn te ontwikkelen van sporen van God in de eigen levensgeschiedenis. De kerk van de toekomst moet nog uitgevonden worden en juist daarom is een goede praktijk van geestelijke begeleiding hoogstnoodzakelijk om de Stem van God te beluisteren in de verwarrende veelheid van 'ik-verhalen' die onze aandacht opeisen en zich aandienen als de zoveelste 'waarheid'.

PNB blijft overeind in de stroom van sombere pensioenberichten

Het Pensioenfonds van de Nederlandse Bisdommen heeft in zijn bestaan sinds 1973 een degelijk fundament ontwikkeld om de zorgplicht van de bisschoppen jegens de oudedagsvoorziening van hun priesters en diakens en de werkgeversplicht voor die van de pastoraal werkers te borgen. Het begon met een startkapitaal van de bisdommen en bouwde verder met premiebijdragen van de deelnemers. Na 20 jaar behoedzame vermogensopbouw en relatief lage organisatiekosten werd een solide basis bereikt voor de pensioenverplichtingen jegens zijn deelnemers en gepensioneerden: pastoraal werkers, diakens en priesters met een benoeming in het pastoraat van de Nederlandse bisdommen.

Sindsdien kon het fonds functioneren op het niveau van andere (bedrijfs)pensioenfondsen in Nederland. Door het verplichte deel uit het vermogen in veilige (veelal vastrentende) beleggingen onder te brengen en het overige deel (veelal verkregen uit de premies) te beleggen in aandelen, kon het fonds extra voorzieningen inrichten en meegroeien met verzwarende wetgeving.

In al die tijd bereikte het PNB jaarlijks een dekkingsgraad, die meestal 10 tot 20 procentpunten hoger lag dan het landelijk gemiddelde. Op dit moment schommelt de PNB dekkingsgraad rond te 132%. Wie nu in berichten over pensioenfondsen leest over dekkingsgraden onder de 100%, begrijpt dat het PNB in een gezonde financiële toestand verkeert.

Het PNB heeft een actief communicatiebeleid naar de deelnemers en de gepensioneerden via jaarlijkse nieuwsbrieven, jaarlijkse info over je persoonlijke pensioensituatie (UPO), een eigen website (www.pnb.nl) en de per bisdom uit hun achterbannen voorgedragen vertegenwoordigers in het Verantwoordingsorgaan (VO). Vanuit elk bisdom zijn de drie geledingen: werkgevers, actieve deelnemers en gepensioneerden alle vertegenwoordigd. Alsmede

een lid namens het Huishoudelijk Personeel (sinds 2005 is hun pensioenfonds ondergebracht bij het PNB) en een lid van het bisschoppencollege. Ondergetekenden zijn lid van het verantwoordingsorgaan van het PNB. Voor ieder die denkt dat pensioen een 'ver van mijn bed-show' is, kunnen wij oprecht en nadrukkelijk zeggen, dat alle kernvragen van de samenleving m.b.t. solidariteit, risicoanalyse, rechtvaardigheid, duurzaamheid en respect aan de orde komen in het fonds.

Het siert jullie, deelnemers en gepensioneerden, als jullie de berichten van het PNB aandachtig lezen en minstens eens per jaar de website bezoeken. Uiteraard kun je ook een van ons, bestuurs- of VO-leden, eens vragen om een nadere toelichting. Voor pensioentechnische vragen kun je uiteraard terecht bij AZL in Heerlen, dat de uitvoering van onze regelingen verzorgt.

-
- Jos van Os (lid Verantwoordingsorgaan vanuit de actieven van het aartsbisdom Utrecht)
 - Niko Raaphorst (lid Verantwoordingsorgaan vanuit de gepensioneerden bisdom 's-Hertogenbosch) Groesbeek.

Pelgrims in Zuid-Limburg

Ze waren al eens samen op stap geweest, de parochianen van de parochie H.H. Twaalf Apostelen uit Lochem. De reis vorig jaar ging naar Santiago de Compostella. In tien dagen liepen ze de laatste honderdvijftig kilometer. Het bleek een ervaring die om vervolg vroeg. Daarom vroegen ze mij dit jaar om opnieuw op pelgrimstocht te gaan. Dit keer in eigen land. “Want waarom zou je ver weg gaan, als er zoveel moois in de buurt is”, zeiden ze tegen elkaar.

Zo werden we afgelopen juni voor negen dagen tochtgenoten in het Zuid-Limburgse land. Elke dag werd er gewandeld, soms langer soms korter. Zuid-Limburg is prachtig. Dat wist ik al. Maar dat de landschappen zó verschillend zijn, heb ik me niet eerder gerealiseerd. Het moest een pelgrimsreis worden. Dus zocht ik bij de voorbereiding naar bijzondere plekken met een spirituele lading. Het was een sport om elke dag een andere toon te treffen in de vele mogelijkheden

die Zuid-Limburg te bieden heeft. Kerken en kapellen, van zeer modern tot duizend jaar oud, een gek museum, een bijzondere excursie, het was er allemaal te

vinden. Bijzonder was de ontmoeting met de fotograaf die in opdracht van de gemeente een reportage maakte van alle wegwijzers in de gemeente. Ook zouden we, als een korte onderbreking even een blik werpen in het kerkje van Wahlwiller met de kruisweg van Ad de Haas. Omdat het zaterdag was, waren de mannen van het kerkhof druk in de weer. “O, ik pak de sleutel wel even. Dan kunnen jullie binnen kijken”. We kregen alle tijd van de wereld om de merkwaardige taferelen te bewonderen.

Aan één ding kwamen we wat minder toe. De bedoeling van deze meditatieve wandelreis was dat een deel van de tocht in stilte werd afgelegd. Een dagelijkse tekst passend bij het programma van de dag zou tot mijmeren moeten kunnen stemmen en de aandacht ook bij het innerlijk landschap brengen. Maar stil zijn is een kunst op zich. Voor sommigen voelde het als licht bedreigend. Anderen vonden het juist zo gezellig om samen op stap te zijn, zeker als je alleen woont. Het laat zich raden dat de bierproeverij en de excursie in de wijngaard bij voorbaat al geslaagd waren.

Bij terugkomst vroeg een bekende, een geestelijk verzorger: “Hoe was het? Ik heb nog gearzeld of ik mee zou gaan. Ik heb het toch maar niet gedaan. Een vorige keer toen ik met een groepsreis meeging, had ik verteld wat ik voor werk deed. Voor mijn gevoel heb ik toen geen vakantie meer gehad. Iedereen kwam wel met een verhaal bij me. De keer daarop heb ik niets over mijn werk gezegd. Maar dat voelde ook niet goed. Een deel dat voor mij heel belangrijk was, mocht niet aan bod komen. Wat zou ik graag een keer zo’n reis meemaken met gelijkgestemden! Overdag wandelen met veel stilte, ’s avonds een goed gesprek waarbij ik niet al teveel hoeft uit te leggen.” “Dat kan geregeld worden”, zei ik haar. “Waarom niet volgend jaar op stap met een aantal mensen die werkzaam zijn in geestelijke beroepen of daar feeling mee hebben?”

“Zou dat kunnen?”, vroeg ze.

Zeker! Er staan nu een aantal hotelkamers in optie voor de periode van zondagmiddag 7 juni tot zaterdagmiddag 13 juni 2020. Er is een globaal programma: Elke dag wordt er gewandeld tot maximaal 15 kilometer per dag (zoveel mogelijk in stilte). Een korte meditatie leidt de tekst van de dag in. Elke dag heeft een eigen verhaal. Een aantal keren zingen we in een kerk of kapel. Zin om mee te gaan? Kijk voor meer informatie op www.delevensboom.net/zuid-limburg

Volksbuurtje

Ik woont op Zuid, al bijna dertig jaar. Dat is niet eens zo gek, hoor. Het is aan te bevelen! Goed, er gebeurt weleens wat: een overvalletje hier, een schietpartijtje daar. Maar in onze straat is het al heel wat als er een politieauto stapvoets voorbij komt. Meestal is ie dan verdwaald. Zuid is zo gek nog niet.

Naast ons huis staat een gebouwtje met een rijke geschiedenis. In de vijftiger jaren deed de benedenverdieping dienst als kleuterschool *Sint Janneke* en op zolder werd de Eredienst gehouden voor katholiek IJsselmonde. Wat o2o heeft, had o1o ook, maar dan anders. Mijn schoonmoeder trok in de koude novemberdagen van 1956 ter bedevaart naar dat kerkje om bij Maria van IJsselmonde te bidden ten tijde van de inval in Hongarije. Maar de gemeenschap trok verder en jarenlang waren het de getuigen van Jehovah die er hun samenkomsten hielden. Maar ook zij trokken eind vorig jaar verder... Het gebouw stond te koop!

Altijd spannend als je nieuwe burens krijgt. Wie gaat het kopen? Wat wordt de bestemming? Het is Rotterdam Zuid.

Dus het kan alle kanten op. Het antwoord op al deze vragen kwam via de buurtapp: Met hoofdletters werd gemeld:

ER STAAN MANNEN MET LANGE
BAARDEN EN JURKEN VOOR HET
PAND!!!

Ik dacht mijn burens te kennen... maar mijn voorzichtige poging om te zeggen dat het om Surinaamse Moslims ging werd niet meegenomen in de verdere discussie. Als er één land is waar het lukt om in vrede samen te leven, Christenen en Moslims voorop, dan is dat Suriname. Maar ik werd niet gehoord...

Bouwen aan de stad

Rob Lijesen

De gemeenteraad van Rotterdam kreeg er lucht van. Vragen van Leefbaar werden gesteld. Aboutaleb hield als reactie zijn rug recht en bleef staan voor een samenleving die op zoek is naar nieuw evenwicht. Uiteindelijk kopte de Telegraaf: “Onrust in rustig volksbuurtje!” Dat laatste, ‘volksbuurtje’, dat steekt nog het meest!

Volksbuurtje, hoe haalt ie het in z’n hoofd....? Of toch niet? Rotterdam is een stad die grossiert in volksbuurtjes, wijkjes die dorpjes zijn. Daarin ligt zijn kracht. Een volksbuurt heeft veerkracht. Die weet dat je alleen maar kunt leven door samen te leven en verschillen niet weg te poetsen maar te benoemen. We

kennen het hebben. Rotterdammers zijn daar goed in, erg goed in, heel erg goed zelfs! Dat bleek op de derde dag van het openingsfeest. Het was feest, groot feest, drie dagen lang. Tot het moment dat de buurt het zat was..... samenscholing, opstootje, harde woorden over en weer, beetje duwen om er vervolgens met een gestrekt been in te gaan. Als achteloze toeschouwer zou je kunnen denken: “Het komt nooit meer goed in dat volksbuurtje”.

Tussen al dat duw- en trekwerk, al dat filmen met de smartphones – Rotterdammers houden van delen –, al die verwenningen door is er altijd wel eentje die zegt: “Volgende week ff met elkaar om de tafel gaan zitten, afspraken maken... Wijkagent: Wanneer ken jij?”

Ik ben niet bij dat gesprek geweest. De rest van de buurt wel. Ik weet niet wat er gezegd is, maar het zou me niet verbazen als alle woorden nog eens zijn herhaald, afspraken zijn gemaakt en er vervolgens lachend afscheid is genomen, elkaar handen schuddend en een flinke klap op de schouder gevend. Zo gaat dat in een volksbuurtje, niet wachtend op een volgende confrontatie maar wetend dat ie er wel komt.

Zoeken naar nieuw evenwicht. Zou er nu veel verschil zijn tussen geloofsgemeenschappen en volksbuurtjes? Natuurlijk! Maar soms denk ik.....